

З думкай
пра
асвету

5

Метафары
жніўня

8

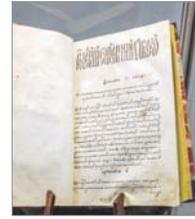
Сады
радкоў
Язэпа
Пушчы

9

Маўклівае
кіно
Віктара
Асюка

14

Статутная
кніга

16

ГОРАД, З ЯКОГА ЎСЁ ПАЧАЛОСЯ

Дзень беларускага пісьменства:
да вытокаў беларускай дзяржаўнасці
і кнігадрукавання

Гэты горад даў пачатак фарміраванню беларускай дзяржаўнасці, а яго гісторыя сведчыць пра тое, як выпявала нацыя. Высокія ўзбярэжжы маляўнічай Дзвіны нібыта і сёння памятаюць крывавыя сляды ворагаў, што імкнуліся заваяваць Полацкае княства, але так і не здолелі яго скарыць. Менавіта гэтымі сцежкамі блукаў калісьці і першадрукар, будучы юнаком... Усё невыпадкава.

У першыя выхадныя верасня дух старажытнасці, дух сапраўднага кніжнага слова проста лунаў у паветры. Ваяры ў сярэднявечных строях, хлопцы і дзяўчаты ў вышываных кашулях — імі былі запоўненыя шырокія вуліцы і куточки Полацка, дзе адбываліся адмысловыя тэатралізаваныя дзеі. Глядач уважавідкі мог уявіць, як напалі варагі на старажытны горад, як

Фота Сяргея Нікановіча.

Адкрыццё памятнага знака «Полацк — калыска беларускай дзяржаўнасці».

Падчас шэсця ў Дзень горада прадпрыемствы дэманстравалі сваю прадукцыю.

імкнуліся паланіць людзей, як мясцовыя жыхары здолелі адваяваць сваю радзіму. Гісторыя сапраўды ажывала на вуліцах горада.

Адметна, што з 500-годдзем айчыннага кнігадрукавання супала і яшчэ адна юбілейная дата: 1155-годдзе самога горада Полацка. Таму па-свойму цікавым было і ўрачыстае шэсце, якім распачалося свята. У ім узялі ўдзел прадстаўнікі бадай усіх сфер жыцця горада. На пачатку калоны ішлі ганаровыя грамадзяне горада — з бела-блакітнымі стужкамі. Следам за імі — супрацоўнікі розных прадпрыемстваў, медыкі, ратавальнікі, студэнты і многія іншыя. А тыя, хто не ўвайшоў у святочную калону, з радасцю сачылі за сваімі сваякамі, сябрамі, калегамі з гарадскіх бульвараў, рабілі памятныя фотаздымкі і, натуральна, гучна апладзіравалі. У гэты дзень званні «Ганаровы грамадзянін Полацка» атрымалі паралімпійцы-фехтавальшчыкі Андрэй Праневіч і Сямён Сушчын.

Пункцірам

У лістападзе ўпершыню ў гісторыі двухбаковых адносін пройдуць Дні культуры Беларусі ў Грузіі. Пра гэта паведаміў журналістам міністр замежных спраў Беларусі Уладзімір Макей пры падвядзенні вынікаў перамоў з віцэ-прэм'ер-міністрам — міністрам замежных спраў Грузіі Міхаілам Джанелідзе. «Прыкметна актывізаваліся кантакты ў гуманітарнай сферы: часцей пачалі сустракацца прадстаўнікі ўстаноў культуры, ажыццяўляюцца абменныя праекты паміж тэатрамі і музеямі», — адзначыў Уладзімір Макей. У наступным годзе ў Беларусі чакаюць грузінскіх партнёраў з іх культурнай праграмай.

Нацыянальны гістарычны музей Беларусі і Нацыянальны музей гісторыі Румыніі заключылі мемарандум аб супрацоўніцтве. Урачыстая цырымонія падпісання адбылася 4 верасня на румынскай тэрыторыі, паведамілі ў Пасольстве Беларусі ў Румыніі. Гэта першае пагадненне такога кшталту, заключанае паміж музеямі дзвюх краін. Спецыяльнымі гасцямі мерапрыемства сталі міністр культуры і нацыянальнай ідэнтычнасці Румыніі Лучыян Рамашкану і пасол Беларусі Андрэй Грынкевіч. Падчас сустрэчы яны абмеркавалі пытанні далейшага развіцця беларуска-румынскага супрацоўніцтва ў галіне культуры.

Пахавальную маску Тутанхамона ўбачаць наведвальнікі выстаўкі «Скарбы Старажытнага Егіпта», якая адкрыецца ў Нацыянальным мастацкім музеі 9 верасня. Экспазіцыя размешчана ў чатырох залах і азнаёміць з багаццем і гісторыяй цывілізацыі, поўнай загадак і міфаў. Прапануецца больш як 300 экспанатаў, выкананых у адпаведнасці з тэхналогіямі таго часу. Наведвальнікі даведваюцца пра штодзённае жыццё старажытных егіпцянаў, атрымаюць уяўленне аб ваенных тэхналогіях, пазнаёмяцца з дынастыямі кіраўнікоў. Выстаўка будзе працаваць да 10 снежня.

Гараджан і гасцей сталіцы ў выхадныя запрашаюць на бясплатны пешаходны экскурсіі, прысвечаныя 950-годдзю Мінска, паведамілі ў інфармацыйна-турысцкім цэнтры «Мінск». Месцам збору стане гарадская ратуша. Экскурсантаў змогуць азнаёміцца з гісторыяй горада, даведваюцца пра многія займальныя факты з гарадскога жыцця мінулых стагоддзяў. У маршрут уключаны асноўныя славутасці гістарычнага цэнтры — Верхняга горада і Траецкага прадмесця. Да таго ж 9 верасня ёсць магчымасць трапіць на аўтобусную экскурсію па зніжаных цэнах. Старт запланаваны ад аўтобуса прыпынку каля будынка Ратушы. Праекты, кіраваныя на развіццё ўнутранага турызму, рэалізуюцца ў сталіцы ўжо некалькі гадоў.

Тэатральны сезон у Магілёве адкрыюць гастролі Сучаснага мастацкага тэатра з Мінска, які на падмостках абласнога драмтэатра пакажа камедыі «Дом уверх дном» і «Шалёныя грошы» 20 і 21 верасня адпаведна. Афіцыйнае адкрыццё 130-га сезона адбудзецца 23 верасня паказам настальгічнай камедыі «Казкі старога Арбата» паводле п'есы Аляксея Арбузава. А першай прэм'ерай юбілейнага сезона стане пастапоўка рэжысёра Андрэя Гузія «Дурнічка і зэк» паводле адной з самых добрых і аптымістычных п'ес Уладзіміра Лідскага.

Знагоды

Біблія Скарыны — у Мінску!

Гістарычны музей знаёміць з пяцісотгадовым рарытэтам

Унікальная магчымасць убачыць на свае вочы Біблію Францыска Скарыны, выдадзеную ў Празе ў 1517 годзе: рарытэт даставілі ў Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь.

З сярэдзіны XIX стагоддзя кніга захоўвалася ў Дзяржаўным гістарычным музеі ў Маскве. Выданне Скарыны прывезлі ў Мінск спецыяльна для выстаўкі «Беларусь: адраджэнне духоўнасці».

Даставіць у музей першую друкаваную Біблію Францыска Скарыны для арганізатараў выстаўкі сталася задачай нумар адзін. Супрацоўнікі музея пастараліся паказаць станаўленне духоўнасці беларускага народа пачынаючы ад дахрысціянскага перыяду. Зразумела, не маглі не прадставіць работу Францыска Скарыны, якая ўжо выклікала вялікую цікавасць і ў мінчан, і ў гасцей нашай сталіцы.

Праекты

Падарунак да юбілею

Завяршыўся праект па факсімільным перавыданні кніжнай спадчыны Скарыны

Прэзентацыя шматтомнага факсімільнага выдання «Кніжная спадчына Францыска Скарыны» адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Праект стартаваў у 2013 годзе, калі Нацыянальная бібліятэка Беларусі і Банк БелВЭБ падпісалі дамову аб рэалізацыі праграмы па факсімільным выданні кніг Францыска Скарыны. Да дасягнення агульнай мэты ініцыятары праекта набліжаліся цягам пяці гадоў — збіралі электронныя копіі раскіданых па ўсім свеце асобнікаў кніг Скарыны і ўзнаўлялі іх у выглядзе шматтомнага факсімільнага выдання. Як вынік, шматтомнае факсімільнае паўстаўла ў поўным зборы: нядаўна ўбачыў свет фінальны, 21-ы, том. У адным выданні атрымалася сабраць і прадставіць поўны збор кніг, надрукаваных Францыскам Скарынам у Празе (1517 — 1519 гг.) і Вільні (1522 — 1525 гг.).

У межах прэзентацыі адбылася сустрэча з рэдакцыйнай калегіяй праекта, а таксама прайшла цырымонія перадачы ў дар факсімільнага выдання «Кніжная спадчына Францыска Скарыны» прадстаўнікам дыпламатычных місій і адукацыйным установам Беларусі.

А яшчэ прэзентацыя распачала марафон вераснёўскіх мерапрыемстваў, прысвечаных 500-годдзю беларускага кнігадрукавання. Культурна-юбілейных імпрэз стануць Міжнародны кангрэс «500 гадоў беларускага кнігадрукавання» і адкрыццё Міжнароднага выставачнага праекта «Францыск Скарына і яго эпоха», якія пройдуць у Нацыянальнай бібліятэцы 14 — 15 верасня.

Мікалай ПАШКЕВІЧ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

8 верасня — на творчую сустрэчу з пісьменніцай Тамарай Бунта ў Цэнтры творчасці дзяцей і моладзі Фрунзенскага раёна «Зорка». Пачатак а 15-й гадзіне.

8 верасня — на юбілейны творчы вечар пісьменніцы Ірыны Казакавай у чытальную залу галоўнага корпуса Белдзяржуніверсітэта. Пачатак а 16-й гадзіне.

13 верасня — у Дом дружбы на творчую імпрэзу, прысвечаную Рэспубліцы Казахстан. Пачатак а 17-й гадзіне.

14 верасня — у літаратурны клуб «Аўтограф» (творчы кіраўнік Іна Фралова) пры інтэрнаце БДЭУ (вул. Карбышава, 42). Госьць — Ксенія Шаржановіч. Пачатак а 16-й гадзіне.

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

14 верасня — на прэзентацыю абласнога літаратурнага альманаха «Дзвіна: Віцеб-

шчына літаратурная» з удзелам пісьменнікаў Віцебшчыны ў абласную бібліятэку імя У. І. Леніна. Пачатак а 15 гадзіне.

15 верасня — на творчую сустрэчу «Нясумны вечар у бібліятэцы» з дзіцячым пісьменнікам Сяргеем Трафімавым у дзіцячую бібліятэку імя У. Караткевіча. Пачатак а 18-й гадзіне.

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

15 верасня — на адкрыццё сумеснага праекта акадэмічнай бібліятэкі імя Дз. Р. Новікава і раённай бібліятэкі імя М. І. Гарэцкага «Духоўны патэнцыял кніжнай культуры» — «Часоў былых і новых повязь» (г. Горкі, вул. Паркавая, 1). Пачатак а 12-й гадзіне.

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

12 верасня — на творчую сустрэчу з паэтамі Браніславам Ермашкевічам,

Фотма БєрТл.

Біблія Францыска Скарыны, 1517 г.

Для захоўвання ўнікальнага помніка кнігадрукавання створаны ўсе неабходныя ўмовы. Пад каўпаком у вітрыне будзе падтрымлівацца тэмпература 15 — 17 градусаў цяпла і вільготнасць 50 — 60 працэнтаў. Дэманстраваць кнігу для наведвальнікаў плануюць да снежня. Выстаўка знаёміць і з дзеючым друкарскім станком, з дапамогай якога кожны зможа вырабіць копію гравюры беларускага першадрукара.

Вольга САЎЧУК

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Кагорта замежных сяброў пашыраецца

У Саюз пісьменнікаў Беларусі прыняты азербайджанскі празаік, перакладчык, публіцыст Камран Назірлі

Амаль што супала з Днём беларускага пісьменства добрая падзея — на першы погляд, можа быць, не зусім і кідкая. У Саюз пісьменнікаў Беларусі прыняты перакладчык і празаік з Баку — Камран Назірлі. Аўтар многіх кніг прозы, ён шмат часу аддае мастацкаму перакладу. І найперш у полі яго зроку беларуская літаратура. Сярод здзейсненых спраў творцы з Азербайджана — пераклады прозы Святланы Алексіевіч, Алеся Бадака, Георгія Марчука, Анатоля Мацвіенкі, Мікалая Чаргінца ды іншых беларускіх літаратараў. На круглым стала беларускіх і замежных пісьменнікаў «Дыпламатыя слова» Камран Назірлі прэзентаваў новы праект — серыю кніг «Сучасная беларуская літаратура». Варта зазначыць, што і зараз у Мінску перакладчык правёў шэраг перамоў з празаікамі Беларусі са спадзяваннем, што іх кнігі таксама будуць прапанаваны азербайджанскаму чытачу на роднай мове.

Сёлетні прыезд у Беларусь для Камрана Назірлі — трэцяя сустрэча з Мінскам, нашай краінай. «Упершыню мне давалося пабываць у Мінску яшчэ ў савецкі час, — расказвае пісьменнік. — А пасля наведваўся ў Мінск у 2015 годзе. Бачу, што вельмі шмат увагі ў вашай краіне надаецца будаўніцтву. З прыемнасцю знаёмлюся з горадам, яго музеямі і тэатрамі. Павязу ў Баку шмат добрых уражанняў». Падчас міжнароднага круглага стала ў Полацку міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Лілія Ананіч уручыла госьцю з Азербайджана Падзяку Міністэрства. Нагадаем, што сярод замежных сяброў Саюза пісьменнікаў Беларусі — і іншыя яго землякі: літаратуразнаўца Ісфандзіяр Бахціяр аглы Вагабадэ, паэт Чынгіз Алі аглы.

Мікола БЕРЛЕЖ

Людмілай Шаўчэнка і Дзмітрыем Радзівончыкам у літаратурны пакой «Гродзеншчына літаратурная» СШ № 3 г. Гродна. Пачатак а 13.30.

13 верасня — на літаратурную імпрэзу «Чытаем па-беларуску» з удзелам пісьменнікаў Людмілы Кебіч і Ганны Скаржынскай-Савіцкай у дзіцячы філіял Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Карскага. Пачатак аб 11-й гадзіне.

14 верасня — на сустрэчу з паэтам Пятром Сямінскім «Душы маёй прызванне» ў жаночы чытацкі клуб «Сябрына» ў бібліятэку № 1 г. Гродна. Пачатак а 14.30.

14 верасня — на сустрэчу з паэтэсай, празаікам, старшынёй Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Людмілай Кебіч у бібліятэку № 8 г. Гродна. Пачатак а 13-й гадзіне.

14 верасня — на сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Ганнай Скаржынскай-Савіцкай «Вытокі беларускай кнігі» ў межах абласной акцыі «Чытаем па-беларуску» ў бібліятэку № 7 г. Гродна. Пачатак а 12.30.

СВЯТЫ, ЯКІЯ ЯДНАЮЦЬ УСІХ БЕЛАРУСАЎ

Мінск адзначае юбілей — 950-годдзе з часу першай пісьмовай згадкі

Святочныя мерапрыемствы пачаліся ўчора і працягнуцца да 10 верасня. У гарадской Ратушы адбылася міжнародная навуковая канферэнцыя «Мінск і мінчукі: 10 стагоддзяў гісторыі». Былі закрунены тэмы, што тычацца гісторыі беларускай сталіцы ў розныя часы, жыцця і дзейнасці знакамітых мінчукоў, турыстычнага патэнцыялу горада. А вось сёння паблізу Траецкага прадмесця, на набярэжнай Свіслачы, павінна з'явіцца скульптурная кампазіцыя «Беларусам замежа». Памятны знак уяўляе сабой кола — адзін з найстаражытнейшых славянскіх знакаў, які адлюстроўвае сонца, зямны круг жыцця, вечнасць.

Галоўныя святочныя мерапрыемствы пройдуць 9 верасня, у дзень горада, і пачнуцца з урачыстай цырымоніі ўскладання кветак і вяноў ад кіраўніцтва горада і мінчукоў да абеліска «Мінск — горад-герой». А палове дванацатай на пляцоўцы каля Палаца спорту распачнецца канцэртная праграма, разгорнецца святочны гандаль і выстаўка-кірмаш майстроў мастацтваў. А 8-й гадзіне вечара пачнецца канцэрт Прэзідэнцкага аркестра Беларусі.

На тэрыторыі Верхняга горада будзе ладзіцца фестываль мастацтваў беларускаму свету. У канцэртнай зале традыцыйна пройдзе цырымонія шлюбу дзевяці пар з усіх раёнаў Мінска. Цырымонія

ўручэння ўзнагарод «Мінчук года» і канцэрт майстроў мастацтваў сёлета адбудзецца ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета. Завершыць суботнія мерапрыемствы святочны салют а 23.00 каля Палаца спорту.

У нядзелю, 10 верасня, чакаецца Мінскі паўмарафон. А ў музейна-паркавым комплексе «Перамога» сумесна з працоўшчыкамі гульні *World of Tanks* упершыню ў беларускай сталіцы будзе арганізавана мерапрыемства «Дзень танкіста». Запланаваны выступленні папулярных музычных груп, гульнівыя зоны з камп'ютарамі, экспазіцыя ваеннай тэхнікі ды інш.

Некаторыя мерапрыемствы, прысвечаныя святкаванню юбілейнай даты беларускай сталіцы, будуць доўжыцца некалькі дзён. Напрыклад, на 9 — 10 верасня запланаваны фестываль гістарычнай рэканструкцыі «Мінск старажытны», галоўная пляцоўка якога размесціцца на скрыжаванні праспектаў Пераможцаў і Машэрава. Гледачы змогуць убачыць сцэны з розных эпох: з XIII стагоддзя да Вялікай Айчыннай вайны. Фэст уяўляе сабой тэатралізаванае відовішча з удзелам не толькі прафесіяналаў гістарычнай рэканструкцыі, але і аматараў.

Святочныя мерапрыемствы адбудуцца ва ўсіх адміністрацыйных раёнах горада.

Прынамсі, у парках «Курасоўшчына» і Дружбы народаў, на аэрадроме Баравая і аэрапорце Мінск-1. Запланаваны святы вуліц, канцэрты, спартыўныя мерапрыемствы.

Рыма ПІНЧУК

Скульптура вайта (галавы магістрата) на плошчы Свабоды насупраць галоўнага ўвахода ў мінскую Ратушу.

Фэст

Прайсці «сцежкамі кантрабандыстаў»

Гэта і многае іншае прапануе фестываль культур «Ракаўскі фэст», які ў другі раз адбудзецца 10 верасня ў знакамітым мястэчку

Ракаў — полікультурнае мястэчка. Здаўна тут песна пераплецены культуры розных народаў, якія цягам многіх стагоддзяў мірна і плённа разам працавалі і адпачывалі. Асаблівага росквіту Ракаў дасягнуў у 30-я гады мінулага стагоддзя, калі апынуўся на памежжы Польшчы і СССР, і нават атрымаў неафіцыйны статус «сталіцы кантрабандыстаў».

У праграме фестывалю — прэзентацыя польскай, беларускай, літоўскай і яўрэйскай культур, выступленні музычных і харэаграфічных калектываў з Польшчы, Беларусі і Літвы, кірмаш «Горад майстроў», выстаўкі: «Польшча — краіна аб'ектаў сусветнай спадчыны ЮНЕСКА», «Валерыя Гайшун — майстар яўрэйскай лялькі», «Выстаўка ілюстрацый да ізраільскіх дзіцячых кніг», «Вяцінанка і рэйзэле Валянціны Слончанка». Гасцей чакае і цікавы квэст «Сцежкамі кантрабандыстаў», які дазволіць акунуцца ў атмасферу Ракава 1930-х гадоў.

Можна будзе паспрабаваць стравы нацыянальнай кухні краін, прадстаўленых на фестывалі. Арганізатарамі мерапрыемства выступілі аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Валожынскага райвыканкама, Ракаўскі сельскі выканаўчы камітэт, Пасольства Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь, Польскі Інстытут у Мінску. Праект падтрыманы Пасольствам Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь.

Міра ІЎКОВІЧ

Прэзентацыі

«Сведкі палацавай эпохі»

Выставачна-асветніцкі праект пад такою назваю будзе прадстаўлены сёння наведвальнікам дзяржаўнай гісторыка-культурнай установы «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль».

Ідэя праекта — пазнаёміць усіх, хто цікавіцца гісторыяй Гомеля, з новымі звесткамі пра гістарычнае мінулае палаца Румянцавых і Паскевічаў, распавесці пра мастацкія зборы, якія фарміруюць музейны фонд нашай краіны.

Праект складаецца з дзвюх частак: перасоўнай выстаўкі, якая ўключае 12 вулічных банераў, і альбома-каталога. Падчас прэзентацыі будуць прадстаўлены рэдкія фатаграфіі інтэр'ераў палаца, зробленыя ў другой палове XIX — пачатку XX стагоддзя для княжай сям'і Паскевічаў, якая валодала Гомельскім маёнткам. Арыгіналы гэтых фотадакументаў захоўваюцца ў Дзяржаўным Эрмітажы ў Санкт-Пецярбургу, у Дзяржаўным музеі архітэктуры імя Шчусева ў Маскве і ў музеі Гомельскага палацава-паркавага ансамбля.

Гэты праект быў рэалізаваны Гомельскім палацава-паркавым ансамблем і Закрытым акцыянерным таварыствам «Белнафтастрах». Супрацоўніцтва бакоў ужо неаднаразова прыносіла дзейсны вынікі ў рэалізацыі культурна-асветніцкіх праектаў. Гамяльчане памятаюць беспрэцэдэнтны «Парад рарытэтаў», які тры гады таму літаральна ахапіў вуліцы Гомеля маляўнічымі білбордамі з выявамі ўнікальных прадметаў са збору музея Гомельскага палацава-паркавага ансамбля, якому ў 2014 годзе споўнілася 95 гадоў. Пры падтрымцы «Белнафтастраха» ў 2015 годзе быў выдадзены маляўнічы альбом, які распавядае пра гісторыю Гомельскага палаца.

Аляксандр МІХАЙЛАЎ

12 верасня — 60 гадоў з дня нараджэння Надзеі Шчаснай (1957 — 1997), беларускага графіка.

13 верасня — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Содала (1937 — 2015), беларускага літаратуразнаўца, краязнаўца.

14 верасня 85 гадоў споўнілася Але Замай, беларускаму жывапісцу.

14 верасня 70-годдзе адзначыў Міхаіл Васючкоў, беларускі кампазітар.

15 верасня — 95 гадоў таму (1922) была адкрыта Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

15 верасня 80-гадовы юбілей адзначае Бэла Масумян, актрыса, народная артыстка Беларусі.

15 верасня 75 гадоў спаўняецца Ларысе Горцавай, беларускай актрысе, заслужанай артыстцы Рэспублікі Беларусь.

15 верасня 70-годдзе святкуе Людміла Пятруль, беларускі мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, графік.

15 верасня 70-гадовы юбілей адзначае Кастусь Травень (сапр. Яўген Кудраўцаў), беларускі пісьменнік.

16 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Вепрыка (1927 — 2003), беларускага спевака, заслужанага артыста БССР.

16 верасня 80 гадоў спаўняецца Барысу Луцэнку, беларускаму рэжысёру, педагогу, народнаму артысту Беларусі.

16 верасня 70-годдзе адзначыць Валерый Калтыгін, беларускі мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

17 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Сяргея Дзяргая (1907 — 1980), беларускага паэта, перакладчыка.

17 верасня — 105 гадоў з дня нараджэння Максіма Танка (сапр. Скурко Яўген Іванавіч; 1912 — 1995), беларускага паэта, грамадскага дзеяча, народнага паэта БССР.

17 верасня — 95 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Калесніка (1922 — 1994), беларускага крытыка, літаратуразнаўца, празаіка, заслужанага работніка вышэйшай школы БССР.

17 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Гары Якубені (1932 — 1964), беларускага графіка, акварэліста.

17 верасня 80-гадовы юбілей адзначыць Раіса Казлова, беларускі мовазнаўца, славіст.

17 верасня — 70 гадоў з дня нараджэння Івана Краснадубскага (1947 — 2013), беларускага спевака, заслужанага артыста БССР.

Дайджэст

- Французскі фотамастак Клеман Брыян прадставіць на фасадах мінскай Ратушы ўнікальную фотопракцыю. Мерапрыемства адбудзецца ў межах Месяца фатаграфіі ў Мінску і стане часткай праектаў, прымеркаваных да 950-годдзя беларускай сталіцы. Сваю ўвагу славуцы майстар канцэнтруе на вывучэнні пранікнення святла ў начную прастору пры дапамозе інавацыйных прыстасаванняў, якія здольныя ствараць праекцыі вялікіх памераў. Клеман Брыян стварае гібрыдныя прасторы, калі фатаграфіі не ўспрымаюцца як плоскія выявы аб'ектаў. Праект арганізаваны Пасольствам Францыі ў Беларусі пры падтрымцы Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта.

- У Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрыўся выставачны праект «Мінск скульптурны», прымеркаваны да 950-годдзя Мінска. У экспазіцыі прадстаўлены скульптурныя творы, прысвечаныя асноўным гістарычным этапам жыцця сталіцы і яе жыхароў. Прадстаўлены таксама фотаздымкі і рабочыя мадэлі твораў манументальнага мастацтва, што з'явіліся ў Мінску цягам апошніх дзесяцігоддзяў. Экспазіцыя працягне працу да 1 кастрычніка.

- На сцэне Купалаўскага тэатра адбудзецца развітальны канцэрт мінскага рок-гурта «Sunduk» перад пераездам салісткі калектыву Ганны Хітрык у Ізраіль. Выступ прымеркаваны на 2 кастрычніка — дня, калі музычны калектыву святкуе свае народзіны. Праўда, сама Г. Хітрык адмаўляецца называць канцэрт апошнім і спадзяецца, што зможа сустракацца з прыхільнікамі яе таленту на беларускай зямлі.

- Напрыканцы лета археолагі скончылі другі этап даследаванняў на Гары Гедыміна ў Вільнюсе і знайшлі рэшткі семярых чалавек. Паводле спецыялістаў, якія праводзілі раскопкі, маецца шмат доказаў, што сярод астанкаў ёсць рэшткі і вядомага беларускага гістарычнага дзеяча Канстанціна Каліноўскага. Гэтай здагадцы не супярэчаць сабраныя археалагічныя і антрапалагічныя даныя, але для канчатковага пацверджання даследаванне павінна быць цалкам завершанае.

- Віртуальнымі карыстальнікамі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі з'яўляюцца жыхары 111 краін. Практычна кожны пяты віртуальны карыстальнік — іншаземец, паведаміў журналістам у прэс-цэнтры БелТА дырэктар НББ Раман Матульскі. Віртуальныя карыстальнікі НББ пражываюць у Расіі, Украіне, Казахстане, ЗША, Германіі, Польшчы, Літве, Латвіі, Малдове, Узбекістане, Вялікабрытаніі ды іншых краінах. Іх колькасць з моманту пераезду бібліятэкі ў новы будынак у 2006 годзе павялічылася ў 18 разоў і на 1 жніўня 2017-га складае больш за 86 тыс.

Калектыву УП «Мастоцкая літаратура» выказае шчырыя спачуванні начальніку ўпраўлення выдавецкай дзейнасці і кніжнага гандлю Міністэрства інфармацыі Беларусі Алене Савельеўне ПАЎЛАВАЙ з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — смерці бацькі, вядомага пісьменніка Савелія Паўлава.

Глыбока смуткуем з прычыны смерці выдатнага чалавека, патрыёта роднай зямлі Савелія Яфімавіча Паўлава і выказваем шчырыя спачуванні родным і блізім нябожчыка.

Праўленне, прэзідыум Саюза пісьменнікаў Беларусі.

ГОРАД, З ЯКОГА ЁСЁ ПАЧАЛОСЯ

На канцэрце, які ладзіўся з нагоды свята горада, старшыня Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта Мікалай ШАРСТНЁЎ адзначыў:

— Менавіта з Полацка — бацькі гарадоў беларускіх — у 1994 годзе мы пачыналі святкаваць Дні беларускага пісьменства, аддаючы павагу роднаму слову і багатай нацыянальнай культуры. Сёлета Дзень беларускага пісьменства ладзіцца на Віцебшчыне шосты раз, і, што сімвалічна, трэці раз на старажытнай полацкай зямлі. Гэтая ўрачыстасць выключна адметная, бо дае падставу для ўмацавання нашай дзяржаўнасці.

Адной з кульмінацый свята стала адкрыццё памятнага знака «Полацк — калыска беларускай дзяржаўнасці». Кампазіцыя складаецца з дзвюх частак — бронзавай і гранітнай. У бронзе адлітыя шчыты з партрэтамі выбітных гістарычных асобаў, якія стаялі ля вытокаў беларускай дзяржаўнасці. На адкрыцці

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

памятнага знака **намеснік прэм'ер-міністра Васіль ЖАРКО** адзначыў:

— Прыемна на гэтым старажытным месцы адчуваць подых гісторыі і прымаць непасрэдны ўдзел у напісанні новай старонкі ў жыцці нашай дзяржавы. Сімвалічна, што памятнае знамя усталяваны менавіта тут, на гары, недалёка ад таго месца, дзе ў XI стагоддзі быў збудаваны храм Святой Сафіі. Ён шмат стагоддзяў сустракаў гасцей званамі і свята захоўваў як царкву, так і крыж Ефрасінні Полацкай. Адкрыццё памятнага знака сведчыць пра тое, што Полацк сапраўды стаў скрываючым духоўнасці і культуры, нашага дзяржаўнага аднаўлення.

Скульптарам новастворанай кампазіцыі з'яўляецца Уладзімір Піпін. Адмыслова ўпісаў помнік у прастору і спраектаваў яго размяшчэнне на пастаменце архітэктар Армен Сардараў.

— Мы адкрываем помнік — сімвал беларускай дзяржаўнасці. Але што дзяржаўнасць без веры? Разам — гэта калыска і веры нашай, і нашай культуры, — мяркуе Армен Сардараў.

Шмат іншых творчых праектаў разгарнулася ў гэтыя дні ў Полацку. Гэта і свята-фэст сярэдневяковай культуры «Рубон», дзе прадстаўлялі сваё майстэрства клубы гістарычнай рэканструкцыі. Тут жа можна было паслухаць сярэднявечную музыку, паўдзельнічаць у адпаведных майстар-класах. Можна было пачуць прэм'еру сюіты Ганны Кароткінай «Францыск Скарына» ў выкананні Ксеніі Пагарэлай. Канцэрт еўрапейскай музыкі XVI — XVIII стагоддзяў у выкананні ансамбля старадаўняй музыкі «Кантабіле» адбываўся ў канцэртнай зале Сафійскага сабора.

У Полацку можна было ўбачыць і мастацкі праект «Тры Сафіі», арганізаваны Міждзяржаўным фондам гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц СНД. Спецыяльна для гэтай выстаўкі маладыя мастакі з Беларусі, Расіі і Украіны ў час сумесных пленэраў занатоўвалі на сваіх палотнах Сафійскія саборы ў Вялікім Ноўгарадзе, Полацку і Кіеве.

Свята ў Полацку атрымалася насычаным, разнастайным і яркім, нібы

Фота БелТА.

Падчас свята нагадалі пра Ефрасінню Полацкую.

тыя вышыванкі ў гандлёвых шапіках. Тут кожны госць мог выбраць тое, што прыйшлося б даспадобы менавіта яму. Такая яна, культурная карта самага старажытнага беларускага горада, радзімы чалавека, які здолеў істотна паўплываць на ход нашай гісторыі...

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ, г. Полацк.

СЛОЎНЫЯ ПЕРАВАГІ

Столькі пісьменнікаў разам у адным горадзе могуць сабрацца толькі ў гэты дзень. Для літаратараў прадумалі асаблівую пляцоўку, дзе людзі маглі паслухаць «Слова пісьменніка» (самі аўтары чыталі свае творы). Прыехалі пісьменнікі вядомыя і прадстаўнікі лігаў аднаўлення розных гарадоў і мястэчак Беларусі. Прадстаўлялі свае кнігі, раздавалі аўтографы. Толькі ад Саюза пісьменнікаў Беларусі ў Полацк завіталі каля 150 аўтараў, а яшчэ мясцовыя творцы, ды вольныя майстры слова, што разумеюць: гэты дзень для ўсіх, бо падкрэслівае важнасць моўнай культуры, без якой не існуе народа.

Імкнуліся гэта паказаць стваральнікі канцэрта-адкрыцця: усю гісторыю Беларусі і асноўныя сёлета вехі для айчыннай літаратуры адлюстравалі ў сцэнарыі. Нават блашаванне адноўленым крыжом Ефрасінні Полацкай ад мітрапаліта Паўла — на працяг у святочную

нядзелю. І вершы класікаў, і правільныя словы пра іх — сучаснікі няхай трымаюць планку... І добра было б, каб тых сучасных аўтараў, што дзяржава адзначае асаблівым гонарам сёлета, прадставілі ўрачыста падчас цырымоніі адкрыцця свята: у галоўным эфіры, для шырокай

аўдыторыі — было б лепшае сведчанне таго, што працягваецца традыцыя прыгожага пісьменства Беларусі. Не на словах, а на справе гэта можна было б паказаць, нават у асобах...

Але для тых, хто атрымаў узнагароды Нацыянальнай літаратурнай прэміі, сёлета вылучылі асаблівую цырымонію. Так, урачыстую, з вітаннем ад прэзідэнта, з удзелам віцэ-прэм'ера Васіля Жарко і ў прысутнасці трох міністраў: інфармацыі — Лілія Ананіч, культуры — Барыса Святлова, адукацыі — Ігара Карпенкі. Сапраўды, Дзень беларускага пісьменства для літаратараў «як своеасаблівы экзамен», што падкрэсліў Мікалай Чаргінец. Здавалі яго і арганізатары, нездарма ганаровую ўзнагароду ад Саюза пісьменнікаў Беларусі ўручылі Полацкаму райвыканкаму ў асобе яго старшыні Мікалая Шаўчука: раённа мабілізаваў усе намаганні, горад гудзеў: пах смакотаў дзіўным чынам спалучаўся з гучнымі імпрэзамі ля кніжных стэндаў, але ў нядзелю днём людзі сабраліся ля галоўнай сцэны — лепшая магчымасць убачыць тых, каго ведаюць толькі па іменам на вокладках.

— Гэта вельмі знакавая з'ява, што Нацыянальны конкурс на лепшы літаратурны твор менавіта ў гэты дзень агучвае імяны сваіх пераможцаў, — падкрэсліла Лілія Ананіч. — Сярод больш чым 10 000 найменняў кніг, якія штогод выдаюцца ў нашай краіне, накладам звыш за 35 мільёнаў экзэмпляраў, творы нашых нацыянальных літаратараў знаходзяць свайго вельмі чуйнага чытача. Гэтыя кнігі будуць падараны гораду Полацку, лепшыя з іх пойдучы ў нашы бібліятэкі, школы. Дзякуючы дзяржаўнаму клопату гэты нацыянальны конкурс скіраваны на падтрымку нацыянальнай літаратуры і тых пісьменнікаў, паэтаў, публіцыстаў, якія годна нясуць справу, распачатую Францыскам Скарынам.

Конкурс Нацыянальнай літаратурнай прэміі сёлета ахапіў шырокае кола творцаў: больш за 40 аўтараў прэтэндавалі на ўзнагароду ў розных намінацыях (пра гэта мы распавядалі ў папярэдніх публікацыях). Сёлета іх было значна больш, чым у папярэднія два гады, у намінацыях з'яўляецца канкурэнцыя, што спрыяе паляпшэнню якасці літаратурных твораў. І, можа быць, з'яўленню той самай кнігі, «якая зацікавіць усё грамадства». Конкурс будзе працягвацца ў наступным горадзе: эстафету прыняла Брэсцкая вобласць, горад Іванава. Год пройдзе хутка, з чытаннем усіх кніг, што прыцягнулі ўвагу экспертаў сёлета.

Ларыса ЦІМОШЫК

«Ствараем сябе і краіну...»

«Чытаем шмат, чытаем разам, ствараем сябе і краіну» — пад такім дэвізам стартаваў творчы конкурс юных чытальнікаў «Жывая класіка». Сёлета ён адбыўся ў пяты раз і пашырыў маштаб да рэспубліканскага, прыцягнуў больш за 13 тысяч навучэнцаў з 1 па 10 клас з усёй краіны. У фінальны этап абралі 13 удзельнікаў, якія асабліва пераканаўча прадставілі сваё адчуванне слоў, напісаных вялікімі ці пра вялікіх.

Напрыклад, Дар'я Раўтовіч з Любані менавіта для чытання ў Полацку абрала верш Міколя Ароўкі пра Скарыну. Ці Аляксей Сямашка з Гродна так прадставіў бессмяротныя словы Францішка Багушэвіча пра мову, што яго выступ мог бы быць лепшым тлумачэннем таго, навошта калісьці ў дзяржаве заснавалі гэтае свята — Дзень пісьменства: «каб не ўмерлі...»

У выступленнях удзельнікаў ацэньваліся тэматыка, глыбіня пранікнення ў сэнс кампазіцыі, артыстызм. Таленавітыя юныя чытальнікі парадавалі і аздачылі журы, дзе разам з прафесійнымі артыстамі, рэжысёрамі, дзесяцімі тэлебачання і пісьменнікамі былі высокія госці, прадстаўнікі дзяржаўных структур. Як жа інакш, калі «класічная літаратура, якая выкладаецца ў школе, — гэта не толькі веды, але і падмурак асобы дзіцяці». А міністр адукацыі Ігар Карпенка наогул узгадаў свае карані: «Прыемна вяртацца ў свой родны Полацк, дзе прайшло дзяцінства, школьныя гады. Прыемна з гэтай сцэны прывітаць старажытны і малады горад».

Дыпломы I ступені атрымалі Дар'я Хаменка (Жлобін), Аляксей Сямашка (Гродна), Раман Чылік (Слонім) і Ульяна Жардзецкая (Мінск). Але абсалютна ўсе фіналісты сталі лаўрэатамі конкурсу. Спецыяльны прыз Саюза пісьменнікаў Беларусі — у навучэнца са Жлобіна Лізаветы Цітовай і Ульяны Шырокай. Кожнаму з фіналістаў падаравалі салодкія прызы, усе яны атрымалі магчымасць бясплатна з'ездзіць на адпачынак у «Зубраня».

Марыя АСПЕНКА

Падчас уручэння Нацыянальнай літаратурнай прэміі.

Лаўрэатамі Нацыянальнай літаратурнай прэміі сталі:

Людміла Рублеўская ў намінацыі «Найлепшы праявіты твор» — за раман «Авантуры Пранціша Вывіча, здрадніка і канфедэрата», што прадставіў Выдавецкі дом «Звязда» ў 2016 годзе.

У намінацыі «Найлепшы твор паэзіі» — Анатоль Аўруцін — за кнігу «Прасвятленне».

У намінацыі «Публіцыстыка» адзначаны яшчэ адзін аўтар Выдавецкага дома «Звязда» — Зіновій Прыгодзіч — за зборнік «Постаці».

Васіль Ткачоў у намінацыі «Драматургія» — за зборнік п'ес «Характары».

У намінацыі «Найлепшы твор для дзяцей і юнацтва» вылучылі кнігу «Возера Дзіва» паэта Міхася Пазнякова.

«Найлепшым творам літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства» прызналі даследаванне Валерыя Назарава «Тайнапіс Андрэя Мрыя».

Пра тое, што ў Выдавецкім доме «Звязда» з'яўляюцца новыя зоркі літаратуры, сведчыць узнагарода ў намінацыі «Найлепшы дэбют» супрацоўніцы часопіса «Маладосць» Маргарыце Латышкевіч — за паэтычны зборнік «Яблыкі».

Паэт Сяргей Давідовіч (летась быў сярод лаўрэатаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі) атрымаў Ганаровую граматы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

«Homo Skarynus» у гуманітарнай прасторы

«Дыпламатыя слова» — так называўся круглы стол, які сабраў у Полацку пісьменнікаў і дзеячаў культуры з дзесяці краін. Назва сімвалічная, пагадзіліся госці, прызнаўшы адным з першых вядомых і вельмі паспяховай дыпламатаў ад беларускай культуры Францыска Скарыну. Таму невыпадкова, што праводзіліся паралелі паміж тым часам і нашым XXI стагоддзем, адзначаліся тэндэнцыі, закладзеныя асветнікам, што не страцілі актуальнасці дагэтуль, у першую чаргу — увага да слова і яго магчымасцяў, разуменне значнасці кнігі і чытання, місія, якую павінны выконваць у грамадстве людзі культуры. Можа быць, таму яго асоба ўсё такая ж прыцягальная: хочацца разумець яе лепш, ведаць усе акалічнасці жыцця і працы. А яшчэ, можа, чакаць столькі адкрыццяў, якія можна зрабіць толькі разам: шмат дзе пабываў і адзначыўся Скарына.

Пра тое, што пісьменнасць на беларускай зямлі ішла і развівалася разам з распаўсюджваннем ідэй хрысціянства, нагадаў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец. Ён адзначыў працу асветнікаў старажытных Полацка, Турава, Навагрудка і фактычна распавёў гасцям усю гісторыю развіцця айчыннай літаратуры нават да стварэння ў 1932 годзе Саюза пісьменнікаў у рэспубліцы, адзначыў, якую ролю адыграла прага людзей да свабоды слова і змаганне за яе ў 1941 — 1945 гады, якую ролю адыгралі беларускія пісьменнікі ў тым змаганні і пасля, калі распавядалі пра тое, якую гуманітарную катастрофу чалавецтву нясе вайна. Але менавіта пісьменнікі ў мірны час могуць распавесці пра рэальныя каштоўнасці жыцця, а літаратура — быць іх адлюстраваннем. «Яна аб'ядноўвае культуры, стымулюе нацыянальную псіхалогію, дапамагае фарміраваць самасвядомасць... Іншая трыбуна, акрамя літаратуры, у народа не было і не магло быць. Духоўнае развіццё чалавецтва: рух часу, рух грамадства — адбілася ў руху літаратуры. Для нас, пісьменнікаў Беларусі, важна і тое, што падчас свята праводзіцца сустрэчы, прадстаўляюцца сотні твораў нашых і замежных пісьменнікаў».

Менавіта асоба Скарыны стварыла глебу для новых кантактаў па ўсім свеце і сумесных праектаў, адзначыў намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алесь Суша: «Дзякуючы ім у Беларусі вобраз Скарыны пачынае трапляць у грамадскую прастору, і не толькі праз навуковыя праекты, але і больш папулярныя формы».

Так было не заўсёды, нагадаў ганаровы грамадзянін горада Полацка пісьменнік Навум Гальпяровіч: «Некаторы час імя Скарыны не было настолькі вядомае. Першыя матэрыялы ў беларускім друку з'явіліся ў 1906 годзе, калі пра Францыска Скарыну напісаў Сяргей Палуян. І толькі ў мінулым стагоддзі імя Скарыны пачало вяртацца да нас. Пра яго сёння мы кажам як пра аднаго з тытанаў эпохі Адраджэння». Цікавыя звесткі з гісторыі скарыназнаўства ў XX стагоддзі прадставіў намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Польмя» Мікола Трус: на пачатку мінулага стагоддзя Скарыну лічылі сваім рускім; украінцы разглядалі яго ў кантэксце ўкраінскага кнігадрукавання, але беларусы перамаглі — ясна і колькасна. Гэтаму паспрыяла абароненая ў Празе дысертацыя Ігната Дварчаніна на тэму «Францішак Скарына як культурны дзеяч і гуманіст на беларускай ніве». Наогул, Скарына стаў удалым беларускім праектам у Еўропе ў той час.

Па-новаму паглядзець на асобу Скарыны прапанаваў прафесар БДУ Іван Чарота, больш пільна прыгледзеўшыся да дакументаў, дзе ёсць сведчанні пра знаходжанне Георгія Францыска Скарыны на землях сучаснай Малдовы. Гэта можа ўспрымацца намі, выхаванымі на існуючай і ўведзенай у грамадства інфармацыі, як сенсацыя. Але сур'ёзныя скарыназнаўцы мінулых часоў ведалі пра

Падчас круглага стала ў Полацку.

матэрыялы, якія тычыліся знаходжання Скарыны ў Дакіі. Дакія — тэрыторыя цяперашняй Румыніі і Малдовы.

У пацверджанне гэтай думкі прадстаўнік Рэспублікі Малдова, пісьменнік Юрый Іваноў прадэманстраваў некаторыя дакументы, што ёсць у яго асабіста як у прадстаўніка роду талкавінаў Малдавіі:

— Знойдзена 14 дакументаў, сярод якіх 6 паведамленняў талкавінскіх летапісаў аб знаходжанні Юргі (Георгія) Скарыны Полацкага ў Малдаўскім княстве, а таксама 8 аркушаў старажытнага талкавінскага казання пра Юргу Полацкага ў Траяні. У 1520 годзе Францыск Скарына (ці Юрга Скарына) прыбывае ў Малдаўскае княства па просьбе Лукі Арбарэ, тагачаснага рэгентна Малдаўскага княства пры Стэфане IV, маладым царэвічы. Той просіць асветніка надрукаваць кнігі, якія будуць усаўляць Малдаўскае княства. У 1542 годзе Юрга Скарына зноў прыбывае ў Малдавію пра просьбе Алены Сербянікі, жонкі гаспадара Малдавіі, з мэтай надрукаваць серыю кніг, якія б рэабілітавалі род Бранкавіча і самога Вука Бранкавіча пры бітве на Косавым полі, дзе яго войскі стрымалі націск турэцкага султана, але не маглі прыйсці на дапамогу князю Лазару, які быў забіты. У 1550 годзе Юрга Скарына канчаткова прыбывае ў Малдаўскае княства і пасяляецца там. Ён распачынае шырокую дзейнасць на тэрыторыі Малдаўскага княства. Ёсць некалькі малюнкаў, дзе можна бачыць Юргу Скарыну Полацкага. Мова летапісу — не стараславянская, а талкавінская, паўднёва-заходні варыянт старажытна-рускай. Згодна з тэкстамі, нам вядомая дата смерці Скарыны: 22 верасня 1572 года. У тых жа тэкстах важныя паведамленні тычацца старажытнай гісторыі Полацка. Канчаецца само казанне славаслоўем у гонар вялікага Юргі Скарыны Полацкага, ... чалавека, які «тварыў боскія справы».

Даследчык з Украіны Глеб Кудрашоў падкрэсліў ролю Францыска Скарыны для развіцця ўсіх усходнеславянскіх зямель:

— Мне здаецца, што Францыск Скарына і для Беларусі, і для Украіны, і для Расіі, для ўсіх усходніх славян зрабіў унёсак тым, што стварыў *Homo Skarynus*. Спачатку быў так званы «Чалавек Гутэнберга», якога спарэдзіла тэхналогія, але «Чалавек Скарыны», што з'явіўся другім, меў на ўвазе чытанне асэнсаванае... Усходнеславянскія землі пасля Скарыны сталі іншымі. Мы ведаем, што ў агульнасусветнай гісторыі былі перыяды, але без святла. Францыск Скарына — гэта сімвал прысвячэння са святлом, ён злучыў

ўдзельнічам або працягваем удзельнічаць усе мы, уключаючы пісьменнікаў выдаўцоў... Я нярэдка задумваюся: цікава, якую будучыню нам абяцаюць цяперашнія падзеі, што адбываюцца ва ўсім свеце? Бо XXI стагоддзе абвясціла нам спраўдную вайну! Гэтае стагоддзе паспяхова ўводзіць у жыццё ідэю прыстаўвання інтэрнэту і мабільных тэлефонаў да матэрыяльных патрэб чалавека. Пасля Другой сусветнай вайны не прайшло нават восемдзясят гадоў, але за гэты час ва ўсім свеце было створана так шмат зброі і тэхнікі. Тэрор, забойствы, кровапраліцці, бежанцы, перавароты, невылечныя хваробы, дыктатуры... Не выключана, што ўсе гэтыя крываваыя падзеі закліканы загнуць чалавечую маральнасць і пачуцці ўсёй нашай цывілізацыі.

Літаратура і добрыя кнігі могуць прапанаваць альтэрнатыву. У гэтым упэўненая зямлячка Назірлі Зарыфа Салахава, якая стварае чудаўныя мініяцюрныя кнігі, нават выдала ў такім фармаце кнігу Юдзіф на трох мовах — беларускай, рускай, англійскай, кожны раздзел пачынае партрэт Францыска Скарыны. А ў 2013 годзе яна ж выдала «Жалейку». Кандыдат філалагічных навук Святлана Аманьва з Казахстана прывяла прыклады, як пераклады Францыска Скарыны служаць папулярнасці яго творчасці ва ўсім свеце. Напрыклад, анталогія «Францыск Скарына на мовах народаў свету», у якую ўвайшлі пераклады на 64 мовах, была прадстаўлена на стэндзе «Кнігі Беларусі» падчас IX Міжнароднай кніжнай і паліграфічнай выстаўкі «Па Вялікім шаўковым шляху — 2017» у Алматы вясной гэтага года. Пра пераклады класікаў беларускай літаратуры ў наш час распавёў чачэнскі пісьменнік Адам Ахматукаеў. А пра традыцыю выхавання на кнігах нагадаў дзіцячы пісьменнік Уладзімір Ліпскі і намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах: і ў гэтай справе імя Скарыны цяпер служыць людзям. Служыць беларусам, дзе б яны не апынуліся: у Маскве дзякуючы грамадскай ініцыятыве штогод выходзіць літаратурна-навуковае выданне «Скарыніч» дзякуючы грамадскай ініцыятыве. У прыватнасці, над ім працуе доктар філалагічных навук Аляксей Каўка.

Некаторыя агучаныя на круглым stole думкі кранулі сустаршыню праўлення Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц СНД, доктара мастацтвазнаўства Міхаіла Швыдкога, які адзначыў: «Мне здаецца важным, што кніга ў Еўропе ў нейкі момант аказалася аб'яднаўчым сімвалам... Сёння ён набывае асаблівае значэнне. Мы шмат гаворым цяпер пра глабалізацыю, робячы выгляд, што гэта з'ява XXI стагоддзя. Насамрэч гэта зусім не так. Таму што Сярэднявечча было глабалізаванае латынню. Людзі, якія займаліся навукай, філасофіяй, літаратурай, камунікавалі паміж сабой на латыні. Гэта адгуклася ва ўсіх краінах, стварала агульную духоўную прастору. А ў дзейнасці Скарыны адметнае тое, што ён даў кнігу, якая «вышэй за любыя нацыянальныя цяжбы». Гэта падкрэсліла і міністр інфармацыі Беларусі Лілія Ананіч: «Круглы стол наша краіна ладзіць дзеля таго, каб умацоўваць нашу гуманітарную прастору, бо слова, а не зброя павінна звязваць людзей. Слова, якое імкнецца да святла і ведаў, даў нам Скарына і Полацк — горад, дзе сама гісторыя стукіла ў сэрца».

Арганізатарамі круглага стала, які збірае ўдзельнікаў з розных краін адзінаццаць раз, сталі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Саюз пісьменнікаў Беларусі, Выдавецкі дом «Звязда», выдавецтва «Полацкая літаратура», Нацыянальны Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік.

Падрыхтавала Ларыса ЦІМОШЫК

Галіна ЗАГУРСКАЯ

Біблія

Ёсць кніга кніг. Яе сьведама
Для ўсіх Скарына выдаваў,
Каб і далёка ў свеце, й дома,
Па ёй свет кожны пазнаваў;

Вучыўся грамаце, прамове,
Жыццё Хрыстова вывучаў,
Адчуць каб Бога змог у слове,
Прамудрасць Вечнага спазнаў.

Як да паэзіі ёсць схільнасць,
Ці рытмы музыкі ў душы,
Скарына раіў слухаць пільна
Ўсім «Песні песняў»* у цішы.

Казаў, што будзем навучацца
Навукам мы ва ўсякі час
Ды моцы Божае здзіўляцца,
Што праз Хрыста дайшла да нас.

Пра гэта зорка** абвясціла,
Што бачная была і днём:
На небе ўспыхнула свяціла —
Ўзышло Збавіцеля святлом.

* «Песні песняў Саламона» — адна
з кніг Бібліі.
** Па Бібліі звышновая зорка прывяла
валхвоў у Бэтлеєм да пячоры, у якой
нарадзіўся Хрыстос.

Быццё

З нічога ўсё — й Зямлю, і Сонца —
Стварыў за іхэсць біблейскіх дзён
Гасподзь для нас, нас у бясконцым.
Нам гэты свет цяпер відзён.

Аздобленае, адмысловае,
Яго сагрэтае душой,
Бо створанае роднай мовай,
Даступна-яснаю, жывой.

Падобных будзе кніг нямала
У слыннага у кнігара...
Але здзяйсненне цудо-мары
Пайшло з выдання «Псалтыра».

Якая велічная з'ява —
Ягоны пражскі першадрукар!
Святая мара стала явай,
Бо кніга пойдзе ў рукі з рук!

Яе займае Полацк родны,
Яна не праміне людзей
Дзеля учынкаў добрых, годных,
Дзеля цудоўных, чынных дзей...

Сардэчна дзякуе Скарына
Сябрам спагадлівым усім,
Друкарні Паўла Севярына
І Празе, й землякам сваім.

Удзячны Бібліі і Богу,
Свяшчэннай полацкай зямлі,
Крутыя ўзгадае дарогі,
Якія к поспеху вялі.

У агні

Варожы быў агонь, які
Знішчаў Скарынавы выданні.
Прынёс агонь, ліхі такі,
Пякельнае выпрабаванне.

Кнігар убачыў, як агонь
Выданні паглынае —

***

Верасень сыходзіць
на світанку.
Сонечныя промні
адшукаю?!
Прыпынюся, пастаю ля ганка,
Ранішняй заранкай завітаю.
Верасень сыходзіць
на світанку.
Я рамансы твае сэрцам
адчуваю.
Ў лістападзе узгадаецца
альтанка.
Нас ў прызнаннях музыка люляе.

Мы позірк лаішчым светам гэтым,
Калі глядзім на безліч зор,
На прыгажосць сваёй планеты
У стужках рэк, вяршынях гор...

А ёсць жа Свет і болей значны —
У трох асобах вечны Бог.
Хай гэты Свет зусім нябачны,
Ды чалавек Яго бярог.

І ён не розумам — душою
Дайшоў у пакутах да Яго:
І Ён ва ўсім з табой, са мною.
І Ён — аснова усяго.

Павучанне Скарыны

Свой век жыві і век вучыся —
Гучыць з Францыскавых прадмоў,
Душою светла ўстрапяніся
Між клопатаў і дрогкіх сноў.

Дабро за добрае прыбудзе,
А зробіш зло — і будзеш раб,
Бо зло душу тваю астудзіць...
Дабро ж душы — найлепшы скарб.

Чытай Псалтыр! Душу ачысці:
І гнеў, і лютасць прагані —
Адчыніш да нябёсаў выйсце,
Грааля ўбачыш там агні.

Яны твой шлях зямны асвецяць,
Навучаць бліжняга любіць
І прыгажосць у гэтым свеце —
Інакш нашто табе ў ім быць.

Здалося, што й душа яго
У тым агні канае...

Не толькі кнігі на кастрах —
І людзі мужныя згаралі,
А думкі-сокалы ў вяках
Над папялішчамі ўзляталі.

Каналі каты-крумкачы,
А словы несмяротнай сілы,
Ад сэрца к сэрцу ідучы,
Імгненна набывалі крылы.

І нараджаліся на свет
З любоўю кнігі, быццам дзеці,
Каб не зваліся плод і цвет
Духоўнасці на белым свеце.

Трыумфальнае святло

(з трышціха)

У справах цудоўных
Вучонага сына —
Святло старажытнай
Адметнай краіны.
Ён — першадрукар,
Ён тварэц вечных кніжак —
Францішак Скарына,
Скарына Францішак!

Жыве яго Слова —
Ў ім дух адраджэння,
Малітва-замова
Супроць адчужэння.
Хвала табе,
Родная маці-краіна,
Што ты ўздавала
Прамудрага сына,
Што ты акрыліла
Францішка Скарыну!

Радзіма

Я за Цябе малюся кожны дзень.
Я пра Цябе ўспамінаю ў хвіліну,
Калі мяне кранае Бога цень,
Калі малюю фарбай я карціну.
Я за Цябе малюся дацямна,
Каб Неба Тваё ішчасце не дзяліла
На мноства частак.
У пошуку святла
Я паўтараю кожны раз: «Радзіма».

Анатоль БУТЭВІЧ

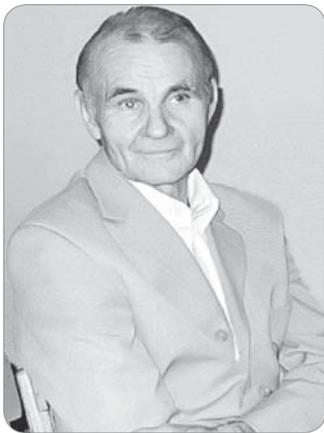
Малітва за Беларусь

Веру
У адзіную і непарушную,
Богам дараваную,
Святую і непаўторную
Краіну нашую —
Беларусь.
У Айчыну
І Бацькаўшчыну
Народа майго,
Продкаў маіх і маіх нашчадкаў —
Веру!
У Радзіму несмяротную
Многіх і многіх
Былых
І маючых быць пакаленняў,
Што воляй сваёй непахіснаю
І дбайнаю працай няўтомнаю,
Узнясчы Богу хвалу,
Зямлю беларускую
Доўга стваралі
і сёння ствараюць, —
Веру!
У народ яе —
Шматаблічны
і верай,
і мовай,
З працы рук сваіх узбагачаны
І талентам шчодро асветлены,
Цягавітасцю і нязломнасцю
Адметна пазначаны,
Непакорай ды непадатнасцю
Многа разоў ахрышчаны, —
Веру!
Добрым,
мудрым,
спагадлівым
і цяплівым
Стаў народ мой,
Што праз пакуты і здзекі,
Няласку і горыч —
Насуперак злomu і хіжаму лёсу —
Захоўвае сябе
І самаіснасць сваю,
Самабытнасць нашую...
У народ мой давеку беларускі —
Веру!

***

Гэты горад жыве
рэдкаім дарам прароцтва.
Гэты горад для нас
стаў святыняй і Боствам.
У Сусвеце дароў
мы яго бласлаўляем.
І пра подзвіг яго мы заўжды
ўспамінаем.
Гэты горад расце,
каб квітнець у святле.
Дарагі ўспамінам
ты, Мінск, для мяне...

Васіль ЖУКОВІЧ

ПЧОЛЫ БАРОНЯЦЬ ВУЛІ СВАЕ...

Фрагменты з паэмы

Францішкавы жніво і сяўба

Год тысяча пяцьсот сямнаццаці...

Дзень шосты жніўня рушыў вобмацкам
Праз туманы... У гэты час
Пад слаўным горадам пад Полацкам
Ішло жніво якраз.

Ну а ў Скарыны ў Празе свята —
Жніва-сяўбы гарачая пара:
Сышло з друкарскага варштата
Найперш выданне «Псалтыра»,

Тацяна МАЦЮХІНА

***

Верасень сыходзіць
на світанку.
Сонечныя промні
адшукаю?!
Прыпынюся, пастаю ля ганка,
Ранішняй заранкай завітаю.
Верасень сыходзіць
на світанку.
Я рамансы твае сэрцам
адчуваю.
Ў лістападзе узгадаецца
альтанка.
Нас ў прызнаннях музыка люляе.

Пятро Васючэнка

КАЗКІ ДЛЯ ЗЕЛЕНАВОКАЙ

— Так яго і звалі — слушны Вавіла. Гэта значыць — праўдзівы Вавіла. Яна выпускае мой палец.
— Распавядай!
І я пачынаю:

— «Калі й быў у свеце чалавек слушны і сумленны, дык гэта шавец Вавіла. За сваё жыццё ён не скраў нават малюпасенькага лапіка казінае скуры. Калі ён бачыў злодзея, дык яго аж трэсла. Такі ён быў слушны, што красці пры ім было проста непрыстойна, таму красці сена або лес мужыкі хадзілі ажно ў суседні калгас. За тое на Вавілу сяляне глядзелі скрыву. Але кабеты яго паважалі, і ва ўсіх бабскіх зваздах Вавіла быў першы суддзя. Яго жонка таксама было з ім няпроста, але яна навучылася свае бабскія штукі рабіць пакрыёма, каб не псаваць мужу настрой.

Аднойчы Вавіла лапіў бот і пакалоў палец шылам. Праз дзірачку ў яго ўвайшло ліха, у ім загарэўся антонаў агонь, і слушны Вавіла памёр.

Калі спраўлялі па ім хаўтуры, людзі казалі: «Хто-хто, а слушны Вавіла трапіць у Царства нябеснае». Таму ніхто асабліва не галасіў па ім, нават Вавілава ўдава, кульнулі не тры, а тры па тры чаркі, размовы гутарылі вясёлыя, а напрыканцы бяседы нават «Лявоніху» прытупілі.

Вавіла тым часам ужо стукаўся ў браму Царства нябеснага, і святы Пётра са светлаю ўсмешкай адчыняў яму.

«Праходзь, слушны Вавіла, казаў Пётра, — тут чулі пра тваё праўдзівае жыццё.»

«Дзе ж гаспадар?» — спытаўся Вавіла, азіраючы прасторную святліцу.

«Збавіцель з вучнямі аглядае грэшную зямлю, дык ты пасядзі пакуль тое», — і з гэтымі словамі святы Пётра пакінуў яго, бразгаючы ключамі.

Вавіла як чалавек сціплы прысеў на нізенькі ўслончык, на які Збавіцель ставіў свае стомленыя пасля зямных вандровак ногі. Дзіва дзіўнае: перад ім адкрылася блакітная планета, і ён бачыў кожную калюжыну, кожны каменьчык на ёй лепш, чым з касмічнага чаўна. Вось і шаўцова хата, і шаўчыха развешвае на вяроўках папраную бялізну, а пасля ідзе ў хату спаць. А вось і злодзей крадзеца пад хату, каб скрасці бабіны сарочки...»

— Толькі не кажы, што працяг будзе заўтра, — кажа Лілі.
— Заўтра, Лілі, заўтра...

Вечар пяты

ПРА ТОЕ, ЯК ШАВЕЦ ВАВІЛА ВЯРНУЎСЯ НА ЗЯМЛЮ

У свеце столькі субстанцый, больш істотных і важкіх у параўнанні з бялізнаю шаўчыхі, і я ніяк не магу даўмецца, чаму мая электронная госця так прагне даведацца, што рабіў Вавіла, калі пабачыў з неба, як злодзей падбіраецца пад яго хату.

Ну, што мог зрабіць у такой сітуацыі слушны Вавіла?

«Ён зароў, як яму думалася, грамавым голасам «Авыць, гіцаль», — усхапіўся, замахнуўся ўслонам, на якім перад тым сядзеў, і штурнуў у шылахвоста.

«Што ты робіш, чалавеча?» — запытаўся святы Пётра, які зайшоў у святліцу, пачуўшы ў ёй голас.

«Гэта я ў зладзюгу з неба табарэткай шпурляю», — з гонарам патлумачыў шавец.

Святы Пётра паківаў галавой:

«Што ж ты нарабіў, Вавіла? Куды цяпер паставіць Збавіцель свае стомленыя ногі? Каб жа мы, на зямлю глядзячы, гэтакія конікі выкідалі, у Госпада мэблі не засталася б...»

«Не магу, Пётра, — выдыхнуў слушны Вавіла, — мяне проста верне ад злодзеяў».

«Які табе злодзей? Гэта гарманіст Казьма да тваёй жонкі надвячоркам прабіраўся, каб на гармоніку пайграць».

Слушны Вавіла паваліўся да святога Пётра ў ногі.

«Напрамілы Бог, дазволь скінуць на галаву гэтаму шылахвосту унь тую камоду!»

«Ідзі, чалавеча, — сказаў яму святы Пётра, — да свае бабы. Спяраша гаспадарку сваю давядзі да ладу, а пасля ўжо на небе свае парадкі наводзь».

Так слушны Вавіла зноў апынуўся на зямлі. Адны кажучь, што ён сунуў у вуха гарманісту, а другія кажучь, што гар-

маніст яму сунуў у вуха. Услончык, што ўпаў з неба, Вавіла збырог і сёння, можа, на ім яшчэ сядзіць».

— Я ведаю, чаму я слухаю твае байкі, — кажа мне Лілі. — У іх няма яснасці майго свету. Мой свет складзены з часцінак, элементаў і хваляў, і ў ім няма месца для твайго слушнага Вавілы, бо ў ім усё слушнае й празрыстае, як алмазны крышталь. Твой свет, дзе валюхаецца арганіка, падаецца мне шматком плесні, але вы называеце гэта жыццём, і я хачу ведаць, што такое ваша жыццё.

— Часцінкі, хвалі... — кажу я. — Хочаш, пазнаёмлю цябе з адным філосафам? Ён не верыць у існаванне электрычнага току і не ўяўляе сабе, што такое магнітныя хвалі.

— Новая байка? — і зялёны прамень ад яе вачэй праходзіць скрозь мяне. — Годзе! Рабі самыя неабходныя справы і пайдзем.

— Што ж мне рабіць? Хіба маліцца?

— А як вы гэта робіце?

— Як? Лілі, ты мне нагадваеш гісторыю пра аднаго пустэльніка. Ён пераскокваў цераз калоду ўзад і ўперад і пры гэтым прыгаворваў: «Табе Госпадзі... Мне, Госпадзі...» Людзі лічылі яго за праведнага чалавека, але й насміхаліся з яго, што не ўмее маліцца... Яму надакучылі людскія кпіны, і ён накіраваўся да манаха прасіць, каб навучыў яго па-людску маліцца...

— І што, навучыў?

— Заўтра, Лілі, заўтра...

— Хітрун! Ты зноў за сваё?

— Што паробіш? Гэта паданні, якімі дыхае мая зямля, і я не пайду за табой, пакуль не перакажу табе іх усе. У мяне шмат такіх гісторый. І пра вока, якое вырасла з зямлі, і пра музыку, што запрадаў сваю скрыпку нячысціку. Ты спіш, Лілі? Ты мяне чуеш?

— Я не ўмею спаць.

— Ты навучышся. Дабранач, Лілі. Заўтра ты пачуеш, пра што размаўлялі манах з пустэльнікам.

Але назаўтра яна не прыйшла. Можа, пашкадавала мяне. Можа, падумала, што мне яшчэ зарана ў тую краіну, дзе няма болю і жаху, дзе квітнеюць крышталёвыя ружы. Я ўдзячны ёй, бо яшчэ складу колькі казак для Лілі і для іншых.

Вечар чацвёрты

ПРА СЛУШНАГА ШАЎЦА ВАВІЛУ, ЯКІ ТРАПІЎ НА НЕБА

— Дык яны сталі шчаслівыя? — дапытваецца Лілі.

Гэтыя дзеці! Гісторыя скончылася. А ім, апрача маралі, патрэбна яшчэ штось.

— Што яны рабілі пасля?

— Вось так і глядзелі адно на аднаго. І кожны бачыў істоту мізарнейшую за сябе. Можа, гэта і ёсць шчасце.

— Не веру я ў тваю гісторыю, — кажа Лілі. — Пра Барталамеуса і чарвячка.

— Чаму?

— Не бывае самай нешчаслівай істоты ў свеце. А ты прыдумаў ажно дзве.

— Ну дык.

Яна хапае мяне за палец і цягне за сабой.

— Я, па-твойму, забылася, чаго ішла? Ты пайдзеш за мною, і табе зноў будзе восем гадоў, і ты зноў зловіш першага ў сваім жыцці шчупака.

Што за мёртвая хватка ў гэтых дзяцей! Так вось і цягнуць — у шапік па жуйку або ў невядомую краіну, дзе я стану дзіцем і буду шчаслівы.

— Паслухай, Лілі, я не памятаю свайго першага шчупака. Можа, і не са мною гэта было. І потым, я не хачу нікога лавіць. Мне шкада іх, разумееш?

— Ты хлус! Усе вы хлусы! У падмане ўсё ваша шчасце, а я хачу, каб ты быў шчаслівы без падману.

— Так ужо ўсе стараюся быць разважлівым. Не ўсе. Быў адзін чалавек, які нікога не падманваў.

— Як яго звалі?

Заканчэнне. Пачатак у № 35.

Надзея Салодкая

Полацк

Полацк — не мая малая радзіма, я — з Лёзненшчыны. Але ён стаў для мяне тым «вялікім светам», куды я ў 1964 годзе накіравалася са сваёй маленькай, у паўтарадзясятка сядзібаў, вёсачкі Кляўцы. Тут я правяла незабыўны студэнцкі час — чатыры гады ў Полацкім медвучылішчы. І, як цяпер разумею, менавіта тады пачыналі прарастваць мае карэньчыкі ў гэтую зямлю. Тут на кладах спачывае мая матуля...

Нядоўга, меней як тры гады, працавала на Глыбоччыне, але Полацк прыцягваў наймаверна і неадольна. І мя з мужам пераехалі сюды на сталае жыхарства, назаўсёды. Ці не самыя мае цудоўныя полацкія гады — гэта, безумоўна, час працы ў рэдакцыі газеты «Сцяг камунізму». Тут я пачала спазнаваць нашу гісторыю і душою

спасцігаць святасць Полацкай зямлі, значнасць горада і роднасць з ім. Нездарма словы склаліся ў рыфмаваныя радкі і загучалі песняй: «Горад мой, мая памяць і гонар...».

Вядома, пра Полацк напісана многа і многімі, упэўненая, будзе напісана яшчэ больш. І абавязкова з павагай і любоўю. Гэты горад правёў мяне праз столькі радасці і болю, што проста не мог не стаць родным, кроўным. Недзе я напісала: «На боли всё прекрасное вошло...». Гэта не толькі пра чалавека, але і пра горад. Колькі пакутаў вынес наш горад, колькі разоў паўставаў з нічога, колькі разоў амываўся крывавамі слязьмі! Яму не прывыкаць... Сёння над ім святочна, урачыста і велічна разліваюць спеў званы на нашых намоленых і новых храмах. І гэты срэбны перазвон ачышчае душы ад погані, як прастору — ад хваробаносных мікробаў, і вымушае нас задумацца пра сябе і свае ўчынкі, пра сваю ролю і прыклад для навакольных і тых, хто ідзе за намі. І хопіць Полацку сілы і цяпення, каб перажыць усё наноснае, часовае і быць назаўсёды Горадам нашай велічы, нашай памяці, гонару, а не проста раённым цэнтрам. Цэнтрам — але не раённым, а нашага сумлення. Веру ў гэта!

«Слова Божае ды не зносіцца...»

Агульнавядомае выслоўе-прароцтва пра тое, што Апрыгажосць выратуе свет, хочацца трохі перайначыць, а менавіта: дабрыня ўратуе чалавецтва. І не адна я гэтак думаю. Вы ж паглядзіце: прыгожы, з правільнымі, класічнымі рысамі твару, з ідэальнай паставаю чалавек

любой нацыянальнасці не падасца вам прыгожым, калі ў яго будучы пустыя ці злыя вочы, якія зіркаюць, апякаючы да ніякаватасці, халодным паглядам. І ад зусім не такога ўжо прыгожага аблічча можа патыхаць гэткай цеплынёй і дабрынёю, што вам будзе абсалютна ўсё роўна, якой даўжыні ў яго нос і якой формы твар. Ну, а калі спалучаецца цёплая прыгажосць з дабрынёй і любоўю — гэта ўжо сапраўды незямное. І шчаслівы той зямлянін, які гэта разумее, і невымоўна шчаслівы той, хто гэта мае. Ці то ў сабе, ці то ў дачыненні да сябе.

Быў час, калі я была савецка-камсамольскай атэісткаю, праўда, не агрэсіўна-ваяўнічай, а проста дурнаватаю з тае прычыны, што не мела аніякага жыццёвага досведу.

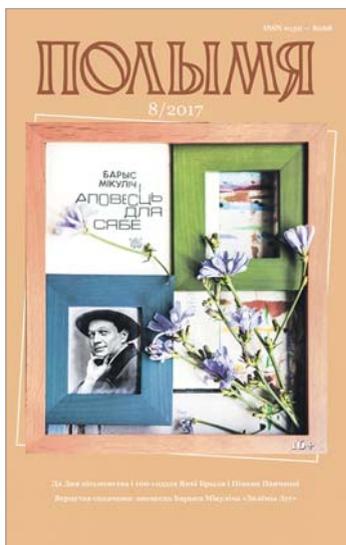
Бог прыйшоў да мяне Сам. Гэта смелая, нахабная высьнова ў чарговы раз пацвердзілася ў стасунках Бог — Полацк — я. Толькі нейкі дзясятка гадоў прасветленая ўжо Боскім паглядам, Ягоным Провідам і выяўнаю дапамогай і любоўю, я, тым не менш, усё яшчэ не наведвала Храм. На тое былі, акрамя ляноты, досыць сур'ёзныя прычыны: я проста не магла да яго дайсці з-за фізічнай немачы. І вось — Полацк узводзіць Божы Храм практычна побач з маім домам! А прыгажосць якая! Якое зіхценне залатых купалоў! Якая бела-стромкая веліч! І што, я і цяпер не пайду туды? А калі ў дзень афіцыйнага адкрыцця «маёй» царквы і адкрыцця ў той жа дзень каплічкі ў памяць загінуўшых у Афганістане нашых воінаў над Полацкам лунала наша з Ізмаілам Капланавым песня «Па-над Полацкам вежы стромкія, па-над Полацкам званы бомкія... Слова Божае ды не зносіцца...», а потым яшчэ і словы верша «Павініся, Айчына, кайся, што паслала сыноў за горы...», мяне літаральна ўзносіла над зямлёю ад адчування судакранання з маім горадам, у якім, як кажучы, «Бог жыве». Так, Ён тут жыве! І няхай гэта доўжыцца вечно. Мой Святаград...

Усе дарогі вядуць у Полацк

Тэма месяца: Скарына і Полацк, паэтычным эпіграфам да якой могуць стаць радкі Людкі Сільной:

Прыйшла пара ўрачыстыя хвіліны
Назваць сустрэчай у святле і згодзе:
Узноўленая спадчына Скарыны
Да нас прыходзіць сёння праз стагоддзі.

Да Дня пісьменства і 500-годдзя беларускага кнігадрукавання ў жнівеньскіх нумарах часопісаў прадстаўлены шэраг матэрыялаў, прысвечаных беларускаму першадрукару і яго роднаму гораду. Восьмы нумар «Польмя» адкрывае публікацыя **Алесь Бразгунова «Пра(д)вершы»**. Тут змешчаны прадмовы Францыска Скарыны да «ўсёй рускай Бібліі» і адзінаццаці асобных кніг («Быццё», «Лявіт», «Другі закон» і інш.). Алесь Бразгуноў узнавіў гэтыя тэксты на

сучаснай беларускай мове. Так праз стагоддзі, дзякуючы першадрукам, мы можам чуць настаўленні і пажаданні Скарыны: напрыклад, у прадмове да кнігі «Юдзіф» ён раіць, «каб мы, / прыклад маючы слаўнай жанчыны, / пераймалі яе ў добрых справах, / у любові да ўласнай Айчыны, / у шуканні добра ўсеагульнага / не звязалі на працу і скарбы». **Зіновій Прыгодзіч у нарысе «Крыніцы Прыздвння»** наведвае полацкі Музей беларускага кнігадрукавання, размаўляе пра жыццё і дзейнасць Скарыны з культуролагам, намеснікам дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Алесем Сушам.

У восьмым нумары «Нёмана» апублікаваны **артыкул Ільі Лемешкіна «Францыск Скарына і Прага 1541 г.»**, дзе даследчык аналізуе сведчанне Вацлава Гаека пра пажар у Празе, падчас якога, як лічыцца, загінуў сын Францыска Скарыны. Даследчык падкрэслівае значнасць звароту да першакрыніц, каб прадухіліць неадкладнасці і пралікі ў навуковых публікацыях.

Жнівеньская «Малодосць» — выдатны спадарожнік па Полацку сучаснаму і старажытнаму. Пра горад свайго дзяцінства і юнацтва распавядаюць **Навум Гальперовіч і Пятро Васючэнка**, а **Кацярына Захарэвіч** зазірае ў лясны каледж, сярэдняю школу № 9 горада Полацка, Цэнтральную раённую бібліятэку імя Францыска Скарыны. Эксклюзіў нумара — замалёўкі самых прыгожых і знакавых мясцін Полацка XIX — XX стагоддзяў, зробленыя выдатным полацкім педагогам і даследчыкам **Іванам Дэйнісам**.

Паэзія. Сярод вершаваных падборак вылучаюцца **нізкі вершаў Людкі Сільной «У кніжным садзе» і Рыгора Трэстмана «Месца нараджэння — Слова»**, апублікаваныя, адпаведна, у часопісах «Малодосць» і «Нёман». У гэтых падборках ёсць класічныя для паэзіі роздумы пра анталогічнае і экзистэнцыяльнае, якія зрабілі б гонар кожнаму сталаму творцу. Вершы пра вечнае цікавыя толькі тады, калі паэт мае арыгінальны погляд на добраўдомыя заканамернасці і з'явы, — як, напрыклад, у наступным творы Рыгора Трэстмана (умоўна, на тэму «Паэт і паэзія»): «Я кончыл кнігу, / а она — мяня. / Мы завершаліся с ней аднаўленна, / калі яна мне

прокусила вены, / дуэльную дыстанцыю храня. / Я из себя был изгнан, / стал гоним, / и стала кровь похожей на чернила... / Тогда она меня похоронила / и подписалась именем моим». У верхах абодвух аўтараў нямала іранічных, смелых, нават правакатыўных радкоў. Што да паэзіі Людкі Сільной, то тут здзіўляе, як звычайны жыццёвы эпізод ці кароткая замалёўка дзякуючы некалькім «апошнім штрыхам» набываюць сімвалічнасць і глыбіню, — як у верхах «Пасляслоўе да сучаснай кнігі», «Тварог як газета», «Спякота. Рэг-тайм»...

Проза. Лета — час вяртання ў вёску, якая так часта сустракае дзяцей і ўнукаў пакаінутымі хатамі, струхлялымі калодзежамі, зарослымі градамі... Чым жыўце самотныя вёскі і пустыя хаты? У **апаўданны Кацярыны Захарэвіч «Дзе будзеш ты?»** гераіня рыхтуецца да сустрэчы з монстрамі і пачварамі прабабчынай хаты (хата прызначана на продаж, трэба сустрэцца з пакупніком, які набывае яе «на вываз»). З надыходам цемры пачынаецца містыка: вёска, хата, жывыя і памерлыя суседзі ўсімі сіламі імкнуча спыніць і затрымаць дзяўчыну. Вядома, прывіды колішніх жыхароў мястэчка толькі прымойліся гераіне — яна сучасны і практычны чалавек, які не адступаецца ад прынятага рашэння. Назвай свайго апаўданны Кацярына Захарэвіч прапануе чытачам задумацца пра ўласны выбар, які ў пэўны момант давядзецца зрабіць ці не кожнаму з нас.

У **апаўданны «Мёртвы малёк»**, надрукаваным таксама ў часопісе «Малодосць», Кацярына Захарэвіч звяртаецца да вядомага літаратурнага сюжэта — сустрэча героя з самім сабой, на некалькі дзесяцігоддзяў старэйшым ці маладзейшым. Журналістка С. адчувае сябе акулай, якой давядзіцца жыць на мелкаводдзі: «Калі С была мальком, свет здаваўся зусім іншым — вялікім і глыбокім, і быў у ім адзін відавочны зразумелы курс — наверх. Але малёк растуць, «верх» набліжаецца і аказваецца столлю, у якую можна хіба што біцца галавой». Маладая пісьменніца S мае іншую думку: «Калі цесна ў вадзе, калі сапраўды цесна, можна выйсці на зямлю. Калі і зямлі мала, можна гадаваць крылы». Хто тут мёртвы малёк — здагадацца не складана.

У часопісе «Нёман» друкуецца завяршэнне аповесці расійскага пісьменніка **Сяргея Целяўнога «Я — не заморыш!»**, напісанай з удзелам унука **Дзяніса Логінава**. Гэты твор цікавы як плён супольнай працы аўтараў розных пакаленняў. Аповесць мае лірычны сюжэт: галоўны герой, чатырнаццацігадовы Кірыл, разам з маці едзе ў далёкую Пермь, дзе яго бацька ляжыць у бальніцы пасля аварыі. Бацькі Кірыла даўно разышліся, але спагада і добразычлівасць ратуе сям'ю. Падзеі адбываюцца літаральна зараз — адпаведна, у аповесці буяе сучасны слэнг, героі актыўна кантактуюць у сацсетках і не ўяўляюць жыццё без мабільнага тэлефона. Кірыл, тыповы падлетак з сяла Лесастэпава, — вельмі рэалістычны персанаж. Ён мае добрае сэрца, але глядзіць на жыццё даволі скептычна і ўвесь час трапляе ў пераплёт. Аповесць «Я — не заморыш!» — арыгінальны літаратурны

досвед, які мае спадабацца падлеткам і можа стацца своеасаблівым пераходам ад чытання постаў «Вконтакте» да твораў Віктара Астаф'ева ды Васілія Шукшына.

Пад рубрыкай «Проза» таксама друкуюцца **дзённіквыя запісы Георгія Марчука «Час і месца» («Нёман»)** і **дзённіквыя раманы Віктара Шніпа «Заўтра была адліга-4» («Польмя»)**, дзе можна адшукаць нямала цікавых рэмарак, датычных сучаснага літаратурнага жыцця.

З пашанай да класікі. У жніўні беларускія літаратары ўзгадвалі вядомых пісьменнікаў, сёлетніх юбіляраў Пімена Панчанку і Янку Брыля. Ці не самы цікавы матэрыял — **экскурсія** галоўнага рэдактара «Малодосці» **Святланы Воцінай па музеі Пімена Панчанкі, «Паддзена паз развагі і ў суправаджэнні вершаў»**. «Народны» музей Пімена Панчанкі знаходзіцца ў сярэдняй школе № 199 Фрунзенскага раёна горада Мінска. Музей падтрымлівае добрыя стасункі з сям'ёй творцы, таму ў экспазіцыі шмат рэчаў, якія належалі народнаму паэту: фартэпіяна, кніжныя шафы, друкарская машынка... Гісторыі гэтых рэчаў згадвае загадчыца музея Галіна Філіпенак.

У «Польмі» пра Пімена Панчанку піша Алесь Марціновіч, у «Нёмане» старонкі жыцця і творчасці паэта гартаюць Уладзімір Гніламёдаў і Мікола Мікуліч.

Асобе Янкі Брыля прысвечаны **артыкулы Міхася Тычыны «Янка Брыль і літаратурны ландшафт XX стагоддзя» («Польмя»)** і **Любові Турбіной «Творчасць Янкі Брыля ў кантэксце сусветнай літаратуры» («Нёман»)**. Нягледзячы на тое, што загалюкі матэрыялаў амаль супадаюць, аўтары ідуць рознымі шляхамі. Міхась Тычына піша найперш пра культурна-гістарычныя рэаліі, пра стасункі пісьменніка з роднымі, сябрамі і знаёмымі (сярод якіх Якуб Колас, Уладзімір Дубоўка, Уладзімір Калеснік), шчодро цытуе ўспаміны Янкі Брыля. Любоў Турбіна супастаўляе творы Янкі Брыля з прозай іншых аўтараў — ад класіка польскай літаратуры XX стагоддзя Марыі Дамброўскай да сучаснага нам Сакрата Яновіча, звяртае ўвагу на адметнасць асобных твораў і, безумоўна, жанру мініяцюр.

Чытачы, якія цікавяцца літаратурнай спадчынай, звернуць увагу на публікацыю ў часопісе «Польмя» **аповесці Барыса Мікуліча «Зялёны луг» (1947)**. «Адметны выдавецкі лёс гэтага твора, — адзначае Мікола Трус, які падрыхтаваў тэкст да друку. — Аповесць была выдадзена толькі аднойчы, і адразу ў перакладзе на рускую мову Міхаіла Гарбачова. Кніга «Повести» (1960), укладзеная С. Грахоўскім, выйшла ў Маскве ў выдавецтве «Советский писатель»».

З пашанай да мінулага варта таксама адзначыць артыкул «Малодосці» **«Рэканструкцыя адпачынку: як бавіць час на рыцарскім фэсце?»**. Гэты тэкст магчымым чынам пераносіць чытача ў майскую раніцу, на фестываль «Эпоха рыцарства». Лучнікі, маршалкі, баі і танцы... Для тых, хто любіць гістарычныя свята, гэты рэпартаж будзе выдатнай магчымасцю апынуцца «сярод сваіх», а хтосьці зацікавіцца рыцарскімі фэстамі!

Алесь ЛАПШКА

Мабыць, усе чытачы жнівеньскага нумара «Малодосці» звернуць увагу на два (паэтычнае і праязічнае) абліччы аднаго аўтара. Дзмітрый Рубін прадставіў нізку вершаў «Артэрыяльнае неба» і чатыры апаўданны. Перад намі сапраўды два розныя аўтары. Калі ў паэзіі значна больш пазнавальных сучасных паэтычных тэндэнцый, то да прозы Д. Рубіна вельмі няпроста падабраць азначэнне ці характарыстыку.

«Часам на твары не бачу і твару», — прызнаецца герой Дзмітрыя Рубіна. Гэты адзін з вызначальных радкоў для паэта — прынама, для таго паэтычнага аблічча, якое прадстаўлена ў прапанаванай нізцы. Пошук сапраўднага, але няўлоўнага, невымоўнага, за падманлівым, хаця і відавочным, ярка-крыклівым, — галоўная тэма вершаў:

Лісты ўхапілі бярозу за рукі
Пачалі вырываць яе разам з каранем
Людзі казалі
Вось гэта вецер

След уяўлення

У радках Д. Рубіна шмат алюзій на сучаснасць, але зразумелыя яны будуць, бадай, толькі таму пакаленню, што ўзгадавана на тых жа літаратурных тэкстах, тых жа фільмах і героях-кумірах. Для іншых перыфраз не будзе чытацца, але гэта не пазбаўляе вершысэнсавай напоўненасці. Там, дзе адзін убачыць алегорыю, іншы ўспрыме канкрэтыку вобраза.

А вось апаўданны, змешчаныя ў часопісе, — гэта сапраўдная эстэтычная пастка для неспакушанага чытача. Усесэнсавыя дарожкі вядуць зусім не туды, куды кіруецца чытацкая логіка (бо ўвогуле ніякай логікі ў дзеяннях герояў няма), ілюзія сюжэта — напраўду толькі ілюзія (бо наяўнасць сюжэта — гэта анахранізм), імкненне герояў дайсці да мэты, адпавядаць чаканым вобразам «нармальнасці» — хлусня (насамрэч ніхто не хоча быць ураваным. Усе мы

прагнем «плесці сеціва сваёй павуціны» на самоце).

Празаічныя тэксты Д. Рубіна не маюць падвойнага дна, як можа падацца на першы погляд: словы хаваюць другасныя адценні значэнняў, аднак ідэя — на паверхні. Словы, што мы прамаўляем адно да аднаго, ужо даўно толькі камяні ў пустэчу сусвету. Няма арыенціраў, няма межаў прафанацыі, няма суладдзя душаў — ёсць толькі бязмежная адзінота кожнага асобнага чалавека.

Усе героі апаўданны Д. Рубіна хворыя на «сіндром хранічнага невяртання», акрамя, бадай, Ганначкі — галоўнай гераіні апаўданны «Права на праўкі». Ганначка — *adkusher*, менавіта яна правіць людзей, каб яны былі «пасрэднымі, стандартнымі, адпавядалі патрэбам соцыуму, партрэмам статыстыкі». Адным словам — прыгожымі. Бунт супраць такога ўспры-

мання прыгажосці, нармальнасці — ці не адна з асноўных тэм літаратурнай творчасці сучаснай моладзі.

У кагорту спрэчных каштоўнасцяў, супраць якіх уздымаецца бунт, часта трапляюць і класічныя жанравыя азначэнні. Вядома, ведучы гаворку пра мастацкія здабыткі апошніх дзесяцігоддзяў, немагчыма карыстацца тэрмінамі з даведніка па тэорыі літаратуры, створанага ў сярэдзіне XX стагоддзя. Празаічныя творы Д. Рубіна — выдатная ілюстрацыя трансфармацыі жанру апаўданны. Зрэшты, у невяліччай прадмове ад рэдактара, змешчанай на пачатку публікацыі, творы вельмі трапна характарызуецца як «драбчкі кафкіянскага пакутлівага пераварочвання, пера(с)тварэння...; трохі гамсунайскай «галоднай» асуджанасці творцы; ...і нешта зямцінскае». Усё гэта ў творах сапраўды ёсць, таму настойлівы рэдактарскі клопат пра някеллівага чытача выглядае залішнім.

Жана КАПУСТА

«МАЁЙ ПЕСНІ НІХТО НЕ АЧЭРНІЦЬ...»

Роздум над радкамі і лёсам паэта Язэпа Пушчы

Ён быў вялікім працаўніком і дзівосным паэтам, які аддаў любіў свой край. Можакце мне запярэчыць: «А хто ж не любіць сваёй Бацькаўшчыны?»

І сапраўды, радзіму любяць усе. Але так шчыра і дасканала выказаць паэтычным словам любоў да роднай зямлі, да красы яе непаўторных краявідаў, як рабіў гэта Язэп Пушча, могуць нямногія... У далёкіх 20-я гады мінулага стагоддзя на ўроках роднай літаратуры дзеці завучвалі на памяць яго вершы і імкнуліся, як і паэт, палюбіць характэрнае Бацькаўшчыны-Беларусі. Хіба маглі не зачараваць радкі:

*Чаму так сэрца любіць
Вясны зялёны шум?
Для Беларусі любай
Я радасць дзён нашоў...*

Або:

*Рэчанькі сінія хвалі
Сонца вясны калыхалі,
Ласку ўсю сонцу аддалі,
Коцяцца, коцяцца далей...*

Аднак тыя маладыя беларусы, хто прыйшоў у школу ў 1930-я гады, ужо не змаглі прачытаць вершы Язэпа Пушчы, які і Уладзіміра Дубоўкі, Уладзіміра Жылкі...

Сын гаспадарлівых сялян з недалёкай ад Мінска вёскі Іосіф Плашчынскі (гэта сапраўднае імя паэта) змалку прывык да працы. Стаўшы паэтам, успамінаў: «Рана, з дзіцячых гадоў, стаў пастушком, узыход сонца часта сустракаў на выгане разам з каровамі; я слухаў у полі і чуў, як рانیца рыкае. Гэты вобраз пазней увайшоў у маю паэзію. Я рана навучыўся араць і касіць і ў дванаццаці гадоў у касьбе амаль не адставаў ад дарослых...»

Ён заўсёды з цікавасцю вучыўся: у пачатковай вясковай школе, у Мінскім вышэйшым пачатковым, затым рэальным вучылішчы, на курсах беларусазнаўства пры Наркамасветы БССР, дзе слухаў Купалу, Коласа, Бядулю... Затым працаваў у ўстановах народнай асветы ў Мазыры і Мінску. Пісаў вершы, клапаціўся пра адукаванасць беларускай моладзі і сам зноў вучыўся: спачатку на педфаку БДУ (1925 — 1927 гг.), затым перавёўся ў Ленінградскі ўніверсітэт (1927 — 1929 гг.).

Язэп Пушча хутка стаў вядомым паэтам. У 1922 г. у друку з'явіліся яго першыя вершы, а ўжо ў 1925 г. чытачы трымалі ў руках першую кнігу маладога паэта, апантанага радасцю жыцця, бачыць і апяваць красу роднай зямлі, верыць у бясхмарную будучыню, — «Раніца рыкае». Потым адна за адной выходзяць кнігі «Vita» (1926), «Дні вясны» (1927), «Песні на руінах» (1929). Акрамя вершаў пішучца паэмы «Крывавы плакат» («Крывавы год»), «Песня вайны», «Цень консула», «Сады вятроў».

Ён належаў да лідараў, авангардыстаў беларускай паэзіі, пачынаў з маладнякоўцамі і шчыра сябраваў з Міхасём Чаротам. Але імкненне да творчай самадасканаласці, да грамадзянскага і эстэтычнага самавыяўлення, іншае, чым у «Маладняку», разуменне прызначэння літаратуры і ўласных творчых задач стала прычынай выхаду з гэтай арганізацыі. Язэп Пушча разам у У. Дубоўкам, А. Барбарэкам быў у кагорце заснавальнікаў «Узвышша».

Яго творы, як і творы яго таленавітых сучаснікаў У. Жылкі, В. Мараква, У. Дубоўкі, Т. Кляшторнага, іншых узвышшаўцаў былі пастаянна ў цэнтры ўвагі крытыкаў. Паэта крытыкавалі за імажынісцкія «завіхрэнні», за празмерную «ясенінскую» вобразатворчасць, строга ўказвалі, што ён павінен скіраваць свой талент на галоўныя тэмы — улаўненне рэвалюцыі, новага жыцця, «сацыялістычнага будаўніцтва». А Язэп Пушча з нязменным натхненнем пісаў пра беларускую вёску, яе святлістыя сонечныя раніцы, пра

бязмежжа лясоў і дуброў, пра спеў птушак, пра шэпт стромкіх сосен, песні гаёў, святлісты бляск рэчак і крыніц... Ды ваяўнічая крытыка не сціхала, прыдзірліва ўчыталася ў радкі Язэпа Пушчы, асабліва твораў, што пісаліся ў Ленінградзе і друкаваліся на старонках часопіса «Узвышша» — вершаў пад агульным загаловам «Асеннія песні».

Сапраўды, талент паэта сталаў, светапогляд мяняўся. Вясёлкавая, святлістая імажынісцкая летуценнасць, наватарская вобразная раскаванасць у радках вершаў саступае ўвасабленню матываў неўладкаванасці грамадскага і чалавечага жыцця, самотнай адзіноты ў чужым горадзе, трывожных прадчуванняў, абумоўленых напружанай грамадска-палітычнай атмасферай канца 1920-х гг. А літаратурная палеміка на Беларусі ў гэты час набывала палітычны характар. Крытычныя рэцэнзіі становіліся фактычна публічным палітычным даносам. Ідэалагічна пільныя крытыкі адкрыта пагражалі паэту камерай, якая палечыць яго ад песімізму, абразліва параўноўвалі яго з «гнилазубым старычком», які намагаецца «ўкусіць новае», вінавацілі ва ўпадніцкіх настроях, нацдэмаўшчыне...

Паэт спрабаваў тлумачыць крытыкам вытокі самотных матываў сваіх «ленінградскіх» вершаў сумам па роднай Беларусі. Прыгадаў і пра сабаку, які доўгі час жыў у бацькоўскім двары і быў верным ахоўнікам іх сям'і... «Ленінград здзівіў мяне сваім характэрным, строгай і велічнай архітэктурай, сваімі палацамі, помнікамі. Мне было балюча, што ў Беларусі нічога гэтага няма, і гэта навеяла песімізм, які так выразна адчуваецца ў маіх ленінградскіх вершах... Шмат думаю над шляхам далейшага развіцця сваёй паэзіі, імкнуся выйсці на светлую дарогу». У 1930-м г. паэт працаваў над новай паэмай «Сады вятроў», пра якую, несумненна, для крытыкаў-вульгарызатараў, быццам апраўдваючыся, пісаў, што паэма «на задуме маёй павінна была вывесці... на шырокія прасторы вялікай паэзіі».

*Ды з песні слоў не выкінеш:
Азябла цела ў трагічным уздыме;
Зямлі нагату акрывае лістота.
Хто з крывы краіну распятую здыме?
Узываю, малюся у грэзнай істоце...*

І хоць паэт тлумачыў, што ім маюцца на ўвазе драматычныя гады Першай сусветнай вайны, ды вельмі ж сугучнымі былі гэтыя і іншыя радкі з пагрэзлівым часам усталявання дыктатуры, таталітарызму ў БССР канца 1920-х гг. Матывы душэўнага болю паэта, аднаго сына распятай маці-Беларусі, здрады грамадскім ідэалам дабрыні, справядлівасці, немагчымасці пакараць здраднікаў-«харыстаў», сімвалічны вобраз чорных сіл, што расквіліліся над родным краем — вызначальныя ў творах Язэпа Пушчы, які марыў пра вольную, натхнёную творчасць дзеля шчасця і ўслаўлення свайго працавітага і шматпакутнага народа. Яго «Асеннія песні», паэма «Цень Консула», пра што слухна пісалі даследчыкі М. Мішчанчук, І. Багдановіч, В. Максімовіч, іншыя, уяўляюцца «паэтычным прысудам тагачаснай таталітарнай сістэме партыйнага кіраўніцтва (анаграма ЦК працываецца ў назве паэмы), што душыла ўсе парасткі жывога нацыянальнага жыцця».

Консул у паэме Язэпа Пушчы — жорсткі і ўсемагутны ўладар. Ён выносіць бязлітасныя прысуды вальнадумцам, будзе новае грамадства, але самы яго галоўны будынак-гмак — турма. Вобраз Маці, якая смуткуе над лёсам свайго сына-вязня, бясспрэчна сімвалізуе пакорную Беларусь. Так прароча яшчэ ў канцы 1920-х гг. паэт прадказаў лёс Беларусі і яе лепшых сыноў у час сталінскіх рэпрэсій. Прадказаў і свой уласны лёс.

Язэп Пушча быў арыштаваны летам 1930 года. Пасля арышту сына былі

Язэп Пушча.

раскулачаны і яго бацькі. З 1931 па 1958 гг. асуджаны паэт жыў у выгнанні — на Урале, у Шчадрынску з 1931 па 1935 гады, пра якія пісаў: «працую бугалтарам і зрэдзь вяртаюся да паэзіі»; з 1935 па 1936 гады — у Анапе: «працую бугалтарам... напісаў некалькі вершаў»; з 1937 па 1958 гады — на Мурамшчыне, дзе працаваў спачатку настаўнікам, а потым дзевятнаццаці год — дырэктарам Чаадаўскай школы.

Беларускі паэт у сяле Чаадаева Уладзімірская вобласці стаў педагогам, сапраўдным настаўнікам многім вучням, паважаным калегам для тых, хто працаваў з ім побач.

Дзе ён ні жыў, ні працаваў — нават у высілцы! — саджаў дрэвы і кветкі. У Чаадаве пасадзіў з вучнямі сад. Дырэктар школы, сын працавітых беларусаў, сам рамантаваў парты і дзверы, уразаў замкі, даглядаў прышкольны ўчастак. Мабыць, і сёння там захоўваюцца цёплыя ўспаміны пра беларускага паэта.

Любіць прыроду і ўсё жывое ў ёй Язэп Пушча навучыў і сваю сям'ю — жонку і чатырох дзетак. У якіх бы цяжкіх умовах ні жыла сям'я, абавязкова былі кот, сабака. А калі ўмовы дазвалялі, то абзаводзіліся казой, каровай, курамі, гусямі... І не толькі таму, што было голадна і дзецям хацелася есці...

Усё, што саджаў, да чаго дакраналіся працавітыя рукі Язэпа Пушчы, расло добра, радзіла на дзіва! Мала хто на Мурамшчыне ведаў, што дырэктар школы быў некалі авангардным паэтам на радзіме.

Ён любіў лес. Ад любові да лесу, да роднай беларускай прыроды паходзіў і яго псеўданім — Пушча. Уставаў рана і да снядання любіў паблукаць адзін па лясных сцежках у ваколіцах рускай вёскі Чаадаева, падумаць, прыгадаць, памарыць. Вяртаўся свежы, адухоўлены, бадзёры. Часта тут жа сядзеў за стол, каб запісаць вершаваныя радкі. Лес яго і супакойваў, і хваляваў, бо нагадваў родную Беларусь:

*Люблю прайсці сцяжынкамі ляснымі,
Пад елкамі і соснамі густымі,
Пад клёнамі з лістамі залатымі...*

У стол клаліся вершы-споведзі, вершы-апраўданні, вершы-абвінавачванні таталітарнай сістэме, яе паслугачам — крытыкам-вульгарызатарам і былым сябрам-зайздроснікам.

*Не закрыў пакуль наведкі,
Ты ў душу маю не плюй:
Маю годнасць чалавека
І знявагі не сцярплю.*

Паэт памятаў, хто ў яго «адбіраў на песню права, / Выдзіраў душу з грудзей... / Веў мяне ў турму пад рукі... / Зневажаў, штодзень у друку / Лаяў на чым свет стаіць...»

*Ты крапіў сваім кадзілам,
Уздыхаў ледзь не да слёз...*

*Беларусь, мая Радзіма,
Вось які пяснярскі лёс...*

У вершах, напісаных у выгнанні, паэт параўноўваў сваю долю з лёсам вядомых паэтаў-вальнадумцаў, ад якіх спрабавалі пазбавіцца тыраны і ўладатрымцы, — Катула, Гарацыя, Дантэ. Ён заўсёды марыў пра вяртанне на радзіму, пра час, калі яго добрае імя будзе гучаць годна, вольна, калі будзе адноўлены яго гонар — паэта і чалавека. У вершах даводзіў, што ён ніколі «не быў піратам», не нападаў «з-за вугла на брата», выказаў перакананне, што нашчадкі вынесуць справядлівы прысуд той страшнай эпосе, якая знішчала сваіх лепшых сыноў-паэтаў. Ён рыхтаваўся да сустрэчы з Бацькаўшчынай: «У дарозе шчасця марна не растрачу, / Аддам радзіме з песняю гарачай...»

Пасля вяртання ў родны мясціны праз дваццаць восем год паэт ажыў душой, радаваўся, што яго памятаюць, рыхтаваў новыя вершы для друку, падпраўляў ранейшыя, марыў пра новыя выданні яго твораў.

*Як дыхаць вольна, лёгка, на ўсе грудзі;
І свежы водар хвойны піць душой!
Шуміць бярозкі на зялёным грудзе:
Да вас з паклонам, родным, прыйшоў.*

*Як падраслі пад родным небам, сонцам,
Пакінуў вас падлеткамі зусім.
Аддам поклон яшчэ сваёй сасонцы:
Не раз я вас успамінаў і сніў.*

*Шуміце, родныя, і не старэйце.
Не лётае ні ястраб, ні каршун,
Над галавой маёй зялёны шум...
...Я рад: поклон мой нізкі Беларусі.*

І яго мары паступова здзяйсняліся. Балюча перажываў паэт прыкрасці, з якімі ўсё ж сутыкаўся, калі вымушаны быў «прасіцца ў друк», апраўдвацца, зноў перапісваць творы пад дыктоўку рэдактараў і выдаваць ужо пасля вяртання. І тады зноў нараджаўся якучыя, балючыя радкі: «Выстрыгалі з фатакартак, / Выстрыгаюць і цяпер. / «Успамінаць яго не варта / Ні ў нядзелю, ні ў чацвер...» / ... Вось як сталася яно... / Чэмер п'еш, а не віно...» (1960 г.).

Паэта не стала ў верасні 1964 г. Сёння яго творы з цікавасцю перачытваюцца і даследуюцца новымі пакаленнямі чытачоў і навукоўцаў. Нас уражвае прарочая сіла радкоў паэта, які трывожыўся, каб родная краіна не стала здабычай чужых людзей («чужыя людзі ходзяць каля склепу»), імкнуўся шчырым словам «чала краіны вырваць... цёрні».

Цеплыня і ўзнёсласць душы Паэта, які ён і прадбачыў, засталася ў яго радках:

*Душа мая і голас мой
У вершах застаюцца жыць.*

Зоя МЕЛЬНИКАВА,
доктар філагічных навук, прафесар

Яго залатыя мары

3 прысваеннем бібліятэцы імя славутага земляка даследчай працы не паменела

Амаль пяць гадоў гэтае імя носіць бабруйская гарадская бібліятэка № 4. І дзесяць гадоў мы, супрацоўнікі бібліятэкі, прапагандуем яго творчасць, якая, на вялікі жаль, мала вядомая нашаму чытачу. Нядаўна споўнілася 105 гадоў з дня нараджэння таленавітага пісьменніка Барыса Мікуліча.

Больш чым пятнаццаць гадоў гэтага сумленнага творцы былі вырасленыя з яго жыцця. Не па сваёй волі ён правёў іх у далёкай Сібіры, ды так і застаўся там назаўжды — пайшоў з жыцця ў 1954-м, не дажыўшы двух месяцаў да свайго 42-годдзя і трох — да поўнай рэабілітацыі. Засталіся яго творы, многія з якіх дагэтуль ненадрукаваныя, рукапісы беражліва захоўваюцца ў музеях і архівах Беларусі. Ён пакінуў пасля сябе значную творчую спадчыну: «Цяжкая гадзіна», «Жыццяпіс Вінцэся Шастака», «Палеская апавесць», «Дужасць», «Развітанне», «Адвечнае», «Аповесць для сябе»...

У сваім дзённіку «Аповесць для сябе» ён пісаў: «...Вобразы ненапісаных кніг лунаюць вакол мяне, сніцца мне, са мною ходзіць поруч прыгожая мая мара, якая падтрымлівала мяне і ў ветраным навасібірскім стэпе, і ў марозах Краснаярска, і ў брудзе этапаў, і ў вугальным пыле "пяцьсот вясёлага"... Яна ўсміхалася мне на чарнаморскім узбярэжжы, на домнах Магніткі, на праспекце Сталіна ў Краснаярску, на Дварцовай плошчы і на Астожанцы. Яна была і на беразе Гайны, і ў тайзе... Няўжо ты пакінеш мяне цяпер, мая залатая сяброўка — мара?!».

Барыс Мікуліч не змог здзейсніць залатую мару — выдаць шмат кніг, убачыць надрукаванымі свае творы. Не паспеў... Але праз 70 гадоў мы спрабуем выканаць яго заповітную мару — быць карысным беларускаму народу, сваёй краіне. Так, у 2012 годзе да 100-годдзя пісьменніка бабруйскай гарадской бібліятэцы № 4 было прысвоена імя Барыса Мікуліча. Гэтай падзеі папярэднічала вялікая карпатлівая работа: збіралі матэрыялы пра жыццё і творчасць беларускага пісьменніка, што працягваем і па сёння. Штуршком да выбару імя стаў і зварот у Бабруйскі краязнаўчы музей па дапамогу настаўніка гісторыі — краязнаўцы Машукоўскай сярэдняй школы Краснаярскага края Міхаіла Захарцова. Ён досыць рупіцца пра ўвекавечанне памяці нашага земляка, які пахаваны ў пасёлку Машукоўка. Дзякуючы перапісцы з ім у нас у архіве ёсць фатаграфія Б. Мікуліча

і яго родных з Лагойшчыны, здымкі з адкрыцця новага помніка, нарысы з газет, якія выдаваліся ў Краснаярскім краі, вершы мясцовага паэта пра беларускага пісьменніка.

Кожнага наведвальніка бібліятэкі сустракае партрэт Барыса Мікуліча, які аздабляе выстаўку-экспазіцыю «Вечна малады пакутнік». Галоўным здабыткам экспазіцыі стала асабістая бібліятэка сям'і Барыса Мікуліча, якую нам перадалі ў год яго 100-годдзя. А самы каштоўны экспанат — кніга М. Шолахава «Поднятая целина» 1946 года выдання з аўтографам уладальніка.

З прысваеннем бібліятэцы імя славутага земляка даследчай працы не паменела. Адкрылася аматарскае аб'яднанне «Таварыства сяброў кніг», у якім сабраліся самыя адданія сябры кнігі — паэты з літаратурнага аб'яднання «Вясна». Такім чынам адраділася традыцыя, якая існавала ў горадзе ў 1920-я — 1930-я гады мінулага стагоддзя: пры газеце «Камуніст» рэгулярна выходзіў літаратурна-мастацкі дадатак «Вясна», дзе друкаваліся творы таленавітых маладых літаратараў Бабруйшчыны. Дзякуючы «Вясне» і «Уздыму» заўважлі, падтрымалі і адкрылі Барыса Мікуліча, Васіля Вітку, Фядоса Шынклера, Алеся Жаўрука, Яфіма Кохана, Аляксея Зарыцкага, Рыгора Суніцу, Сяргея Грахоўскага... Юнаком Барыс Мікуліч быў актыўным удзельнікам «Таварыства сяброў кніг» пры бібліятэцы, у якой працаваў.

Залатыя мары Барыса Мікуліча сталі і нашымі марамі. Зараз мы марым выдаць кнігу яго твораў да 105-годдзя з дня нараджэння, ды так і назваць — «Мае залатыя мары». У кнігу ўвойдуць аповесці «Наша сонца», «Палеская апавесць», «Вецер на святанні», «Жыццяпіс Вінцэся Шастака», апавяданні «Прарыў», «Машина на берагу реки», «Каким он был», «Пасхальное яйцо», «Жеребёнок», «Звычайны дзень», п'еса «Rot Front», вершы, пераклады, лісты з сібірскай няволі да родных, сяброў, знаёмых. У падрыхтоўцы кнігі да выдання бралі ўдзел

не толькі супрацоўнікі бібліятэкі і адміністрацыя ўстановаў культуры «Цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма г. Бабруйска». Праца не была б паспяховай без дапамогі вялікай энтузіястыкі, захавальніцы роду Мікулічаў, стрыечнай унучатай пляменніцы пісьменніка Тамары Сакаловай, жыхаркі Мінска. Разам з намі яна шмат робіць для таго, каб імя Барыса Мікуліча вярнулася з нябыту. Гэта яна расчытвала рукапісы свайго знакамітага дзеда ў архівах, музеях, бібліятэках. Яна збірае, сістэматызуе лісты, рукапісы ды іншыя дакументы, якія захоўваюцца ў Беларускаму дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва, Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Я. Коласа АН Беларусі ды інш.

Маем спадзеў, што ў межах статусу «Бабруйск — культурная сталіца Беларусі» зборнік убачыць свет, а чытачы адкрыюць для сябе багатую творчую спадчыну Барыса Мікуліча.

Гэты год для нас знамянальны: бібліятэка брала ўдзел у XXV Рэспубліканскім конкурсе «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры». У намінацыі «За пошукавую і даследчую работу» гарадская бібліятэка № 4 імя Б. Мікуліча ўзнагароджана дыпламам II ступені. На конкурс быў прадстаўлены работы па ўвекавечанні памяці пісьменніка — земляка Барыса Мікуліча. Гэта натхняе на новыя здзяйсненні: плануем з юнымі краязнаўцамі наладзіць яшчэ адну экспедыцыю на Лагойшчыну і Барысаўшчыну, каб сабраць новыя факты для пашырэння генеалагічнага дрэва роду Мікулічаў; марым наведваць разам з пісьменніцкай дэлегацыяй магілу Барыса Міхайлавіча ў далёкім Краснаярскім краі, выказаць словы ўдзячнасці сібіракам, якія ўшаноўваюць памяць таленавітага беларуса.

Святлана КАЛЮТА,
загадчыца бабруйскай гарадской
бібліятэкі № 4 імя Б. М. Мікуліча

«Не шукай мяне, вецер, ні лесам, ні полем...»

А ў маі зладзілі канцэрт памяці Валерыя Скакуна ў пасёлку Дружным. «Экватарцы» чыталі творы свайго калегі і свае вершы, сярод якіх былі і прысвечаныя яму:

***

Вось ветрык адсунуў фіранку,
Пяе хлапчуку калыханку:
Малое ў сне белы востраў,
Дзе жыць можна будзе ім проста.

Расце, падростае хлапчына —
І вось ужо сталы мужчына
Пытае свой лёс разам з ветрам,
А ічасце лятае канвертам.

Лыжня і суровая поўнач
Дыктуюць і песні апоўнач,
А вецер итурхае ў шую:
«Мы ж, дружа, з табой не слабыя!»

Папера, аловак, гітара...
Львеецца мелодыя дару.
Развага, узніслаць, сумленне —
Працуе душа ў натхненні.

(Святлана Шашко-Шаблінская)

Валерыя Скакун не вельмі любіў афішаваць ці рэкламаваць сваю творчую дзейнасць, таму некаторыя дружныя нават не ведалі, што ў пасёлку побач з ім жыве чалавек, адданы беларускай літаратуры. Хоць некалі Валерыя Скакун прамовіў радкі, якія могуць стаць дэвізам гэтага беларускага мястэчка на білбордах: «Ёсць пасёлак пад назвай Дружны, дзе народ працавіты і мужны».

Сёлета пасмяротна, дзякуючы сябрам, а таксама складальнікам і рэдактарам Вячаславу Корбуту і Інзе Вінярскай, выйшла кніга В. Скакуна «І вабіць дарога наперад...». У ёй сабраныя вершы і песні 1993 — 2015 гадоў (на рускай і беларускай мовах). Змешчаны ў кнізе і фотаздымкі розных гадоў.

Калі чытаеш паэтычныя радкі Валерыя Скакуна, адчуваеш, што перад табой радкі, узгадаваныя не на літаратурнай, кніж-

най глебе, а народжаныя самім жыццём у вандроўках: падслуханыя ў шуме дрэў, цурчанні лясных крыніц і рэк, у маўчанні гор і шэпце пустэльніяў. Яны былі выпісаны на аблоках сонечнымі промянямі ці складзеныя мазаікай у начной глыбіні зіхатлівымі зорамі. Але гэта не апісальныя ці імпрэсіяністычныя вершы — тут імкненне праз пачуцці выйсці на шматузроўневы разважанні.

Куды б ні закінуў лёс няўрымслівага творцу, усё-ткі сэрцам ён вяртаецца да радзімы:

Між гор, пакрытых снегам, вечна белых,
Не трэба слоў, — тут воля і спакой
І сэнс жыцця настолькі зразумелы,
Што бачым сам сябе перад сабой...

Удалечыні ад родных мясцін, як ні парадакальна, блізкія людзі, што засталіся на радзіме, да якой, бывае, больш за тысячу кіламетраў, становяцца яшчэ бліжэйшымі, любімымі, каханымі:

Мне адсюль да цябе не ўцячы аніяк,
Уначы, бы твой позірк, — паўночная зорка,
Мой чарговы ўспамін — твайго сэрца маяк,
Што, як сонечны зайчык, мільгае з пагорка.

Кніга названая паводле радка з верша «І вабіць дарога наперад...». Вобраз дарогі, шляху скразны ў зборніку, ён лучыць рацыянальнае — развагі, успаміны, тое што ідзе ад розуму, — з летуценным, пачуццёвым, з тым, што ідзе ад сэрца.

Ёсць яшчэ адзін вобраз, які перманентна ўзнікае ў паэзіі Валерыя Скакуна, — вецер. Ён усюдыйсны: можа быць адданым сябрам і моцным саборнікам, радасным вестуном будучыні і пагрозлівым пасланцам пакручанага лёсу, хітраватым правадніком надзей і жывапісцам звабных мрой... А таксама ён сведка каханья:

Закахаўся вецер у твае далоні...
Заблытаў мае пальцы, у барадзе сваёй.
І застаўся з намі нібы нехта трэці,
І ніяк не хоча нас пакінуць ён...

Цэнтральным, стрыжнёвым, кульмінацыйным, ці, як прынята называць у крытычнай літаратуры, праграмным для творчасці паэта Валерыя Скакуна з'яўляецца верш-маналог, верш-спрэчка, верш-саборніцтва з ветрам:

***

Не шукай мяне, вецер, ні лесам, ні полем,
І на сцэжцы таёжнай мяне не шукай.
Я ў блуканнях на свеце згубіў сваю долю,
І душу мне крамсае ўжо смутак, адчай.

Калі дзе і сустрэнеш мяне на дарозе,
Не захопіць мяне твайго сэнсу парыву.
Уцякаў ад цябе, мёрз з табой на марозе,
Разам з горнай вяршыні кідаўся ў абрыў.

...

Не шукай мяне, вецер, ты там, дзе аднойчы
Зразумеў, што патрэбна падтрымка твая.
Што было, тое ўжо не паўторыцца

двойчы:

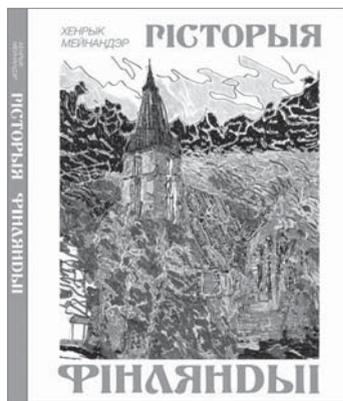
Далей мы — паасобку, мне сцэжка свая.

Я ж удзячны табе за твае перашкоды,
За прыгоды, набытыя разам з табой.
Больш мяне не шукай. Разуменне і згода —
Паміж намі, і кожны застаўся сабой.

Валерыя Скакун ставіўся да жыцця з аптымізмам і «заражаў» гэтым тых, хто быў поруч. Паэзія, нібыта сёмае пачуццё, давала яму сілы і спадарожнічала ва ўсіх яго вандраваннях і пачыненнях. Ён быў лёгкі на ўздых, як і яго ўлюбёнец вецер, не мог абысці ўвагай і прыроднай цеплыні сяброў, любімых, блізкіх, родных. Здавалася, гэтай цеплыні хопіць для ўсіх і надоўга...

Зборнік «І вабіць дарога наперад...» — гэта не толькі светлая памяць пра незвычайнага чалавека, цікавага паэта, барда, але і магчымасць яшчэ раз учытацца і ўслухацца ў радкі, якія цяпер належаць Вечнаму.

Серж МІНСКЕВІЧ,
Святлана ШАШКО-ШАБЛІНСКАЯ

СКАНДЫНАЎСКАЯ «КРАІНА НА ЁСХОДЗЕ»

Чым падобныя Фінляндыя і Беларусь? Можна знайсці шмат цікавых момантаў! Напрыклад — наяўнасць дзвюх дзяржаўных моў. Яшчэ адзін факт: Беларусь са шматлікімі азёрамі (каля 11 тысяч) і рэкамі (20,8 тысячы) клічуць сінявокай. Але ж Фінляндыя не саступае: мае каля 188 тысяч азёраў — помнікаў ледавіковага перыяду!

Каб беларусы маглі больш даведацца пра Фінляндыю, у выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга «Гісторыя Фінляндыі». Аўтар мастацка-гістарычнага нарыса, перакладзенага на беларускую мову спадарыняй Вольгай Рызмаковай, — фінскі гісторык Хенрык Мейнандэр. Праект падтрымалі Міністэрства замежных спраў Фінляндыі ды *FILLI (Finish Literature Exchange)*.

Хенрык Мейнандэр — прафесар Хельсінккага ўніверсітэта, віцэ-дэкан факультэта мастацтваў. Піша на шведскай мове. Ідэя стварыць такую манаграфію ў аўтара ўзнікла яшчэ на пачатку новага тысячагоддзя. На сёння «Гісторыя Фінляндыі» перакладзена больш як на дзесяць моў.

Найбольш старажытнае пісьмовыя звесткі пра фінаў сустракаюцца ў географі Піфея, а дакладней — у яго апісаннях да берагоў Балтыйскага мора (4 ст. да н.э.). Краіна развілася не так актыўна, як іншыя рэгіёны Еўропы, бо клімат і прырода былі вельмі суровымі. Паступова колькасць насельніцтва павялічвалася, распаўсюджвалася жывёлагадоўля, земляробства, адбылося раслаенне грамадства.

Узнікненне шведскай дзяржавы ў XIV ст. абумовіла ўзмацненне барацьбы за палітычны і эканамічны

кантроль над узбярэжжам Фінскага заліва. Калі стабілізавалася палітычная абстаноўка, жыхары перанаселеных абласцей Швецыі пачалі сяліцца ў раёнах Эстэрботніі. Так паступова пачала пашырацца шведская мова (мова ўлады). Усходнюю частку каралеўства ў 1419-м пачалі называць Остэрландыяй (Фінляндыяй) — што значыць «краіна на ўсходзе».

Пасля смерці Бу Ёнсана (найбуйнейшага землеўладальніка і фактычнага кіраўніка краіны) Скандынавія вырашыла аб'яднацца ў барацьбе супраць немцаў. Таму была падпісана Кальмарская унія трох скандынаўскіх каралеўстваў — Швецыі, Даніі ды Нарвегіі (1397 — 1521). Але каралі не здолелі стварыць цэнтралізаваную дзяржаву, бо кожная краіна мела свае інтэрэсы.

У 1517 годзе нямецкі манах Марцін Лютэр выступіў з крытыкай папскай улады і вучыў, што кожны хрысціян павінен сам чытаць Біблію. Гэта прадугледжвала пашырэнне пісьменнасці і развіццё адукацыі. Рэфарматарам, асветнікам і перакладчыкам Бібліі (1548) у Фінляндыі стаў Мікаэль Агркола. Сваёй працай ён заклаў асновы пісьмовай фінскай мовы.

Эпоха шведскага вялікадзяржаўніцтва ў гісторыі Фінляндыі — перыяд паміж дзвюма мірнымі дамовамі — Сталбоўскаю (1617) і Ніштацкаю (1721). За гэты час адбылося шмат войн, была праведзена новая дзяржаўная мяжа, якая падзяліла Фінляндыю на дзве часткі. Заходняя Фінляндыя апынулася пад шведскай уладай, а Карэлія была далучана да Расіі і стала Выбаргскай губерняй. Фінляндыя некаторы час лічылася «шэрай» ваеннай зонай, а потым пераўтварылася ў дынамічны фарпост на ўсходняй мяжы.

Магчыма, самымі цікавымі для беларускага чытача будуць старонкі, прысвечаныя ўмацаванню нацыянальнай самасвядомасці ў першай палове XIX стагоддзя. У гэты час Фінляндыі

было патрэбна стварэнне нацыянальнага мінулага. Гісторыку Адольфу Арвідсану прыпісваецца наступны лозунг: «Мы больш не шведы, рускімі станавіцца не хочам, дык давайце будзем фінамі». Пачалося вывучэнне граматыкі фінскай мовы, у 1826 г. святар Густаў Рэнваль выдаў вялікі фінска-лацінска-нямецкі слоўнік, які да канца XIX ст. заставаўся нарматыўным для пісьмовай фінскай мовы. У адрозненне ад Беларусі, адукаваныя людзі пераважна валодалі (і карысталіся!) мовай народа, бо часта былі выхадцамі з фінскамоўных абласцей або самі былі фінскага паходжання.

Пасля паразы Расіі ў Крымскай вайне ў Фінляндыі пачала фарміравацца грамадзянская супольнасць, быў адноўлены сойм, з'явіліся палітычныя партыі (вядома, з дазволу імператара). Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Расіі фінскі Сенат абвясціў незалежнасць краіны. Пасля паразы Германіі ў Першай сусветнай вайне ў Фінляндыі ўсталявалася рэспубліканская форма праўлення, якая заставалася нязменнай да пачатку XXI стагоддзя.

У 1990-я гг. Фінляндыя стала членам Еўрасаюза, пачала супрацоўнічаць з НАТА, прайшла стады ад глыбокага крызісу да хуткага прыросту, а потым да эканамічнай рэцэсіі (згадаем толькі гісторыю росту і падзення канцэрна «Nokia»).

Нарыс Хенрыка Мейнандэра — магчымаць паглядзець на вядомыя гістарычныя падзеі вачыма паўночнага суседа. У кнізе ў нязвыклым ракурсе апісваецца Рэфармацыя, Паўночная вайна (1700 — 1721), Савецка-фінляндская вайна (1939 — 1940). Хенрык Мейнандэр лічыў сваёй галоўнай мэтай прадэманстраваць, як адбывалася развіццё Фінляндыі: ад неад'емнай часткі Шведскага каралеўства і аўтаномнага княства Расійскай імперыі да асобнай нацыянальнай дзяржавы.

Вольга Рызмакова.

Пра работу над «Гісторыяй Фінляндыі» распавядае перакладчыца Вольга Рызмакова, каардынатар праектаў аддзялення Пасольства Фінляндыі ў Беларусі.

— У юбілейны для Фінляндыі год — святкаванне 100-годдзя незалежнасці Фінляндыі — усе фінскія дыпламатычныя місіі стараюцца ажыццявіць як мага болей цікавых праектаў. Адным з такіх праектаў стаў пераклад «Гісторыі Фінляндыі» Хенрыка Мейнандэра. Паколькі фінансавання на гэты праект не вылучалася, было відавочным, што знайсці перакладчыка не атрымаецца. Аднак мне было шкада, што з такім выдатным гістарычным матэрыялам не змогуць азнаёміцца ў Беларусі.

Я вырашыла ўзяцца за пераклад па-за межамі працоўнага часу. Было цікава зноў вярнуцца да перакладчыцкай дзейнасці (раней шмат займалася перакладам мастацкай літаратуры са шведскай мовы). Таксама хацелася атрымаць больш грунтоўныя веды па гісторыі Фінляндыі. Каб перакласці кнігу, спатрэбілася каля васьмі месяцаў.

Несумненны плюс працы спадара Мейнандэра ў тым, што яго кніга разлічана ў першую чаргу не на прафесіяналаў, а на простых чытачоў, якія цікавяцца краінай. У «Гісторыі Фінляндыі» Хенрык Мейнандэр прасочвае развіццё Фінляндыі ад паганскай культуры на ўскраіку Еўропы да аднаго з вядучых сусветных ІТ-грамадстваў. Прычым гісторыя паказваецца ў кантэксце Балтыйскага рэгіёна і Еўропы ў цэлым, што дазваляе чытачу сфарміраваць цэласнае разуменне тых гістарычных працэсаў, якія мелі месца ў Фінляндыі.

Сяліна ЧАРНОВА

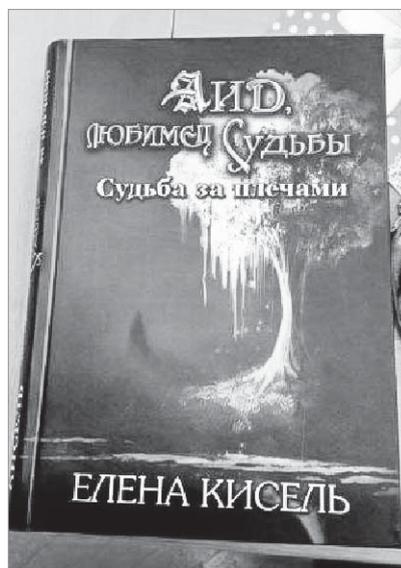
ПАЛОН СТАРАЖЫТНАГА

У Алены Кісель мяне болей прывабляюць раманы: нязмушанасцю выкладу, аўтарскай дасціпнасцю, праявамі высокага інтэлекту. Але гэтым разам прапаноўваю «пагартаць» апавяданне «Когда карае Господь» (з кнігі «Аид. Любимец судьбы. Судьба за плечами. Фэнтэзі. С-Петербург: ООО «Написано пером», 2016). Менавіта з яго я пачаў сваё знаёмства з прозай таленавітай аўтаркі з Магілёва. Апавяданне, магчыма, крышку зацягнутае, як гэта часта бывае ў маладых. Але дае пэўнае ўяўленне пра асобу творцы.

Пра яе новую кнігу даведаўся з інтэрнэту. Гэта першая частка створанай ужо трылогіі пра дачыненні антычных багоў. Спачатку зацікавіла назва, затым аўтарскае бачанне развіцця вядомых любому філолагу падзей, трактоўка вобразаў. Дарэчы, зусім не здзівіла, што галоўным героем стаў адзін з самых змрочных алімпійцаў, валадар царства душаў памерлых Аід. Пра яго мала што паспелі расказаць старажытныя аэды, гамерыды і

рапсоды. Ды і тое, калі расказвалі, імкнуліся як мага радзей згадваць сапраўднае імя, выкарыстоўваючы эўфемізмы. Вераломнае ўсёпаглынальнае боства часу Крон; непазбежная Ананка, дачка Афродыты Ураніі, маці мойраў — тая, хто стаіць над багамі; разумніца-нерэіда Леўка, Зеўс, Пасейдон, Гера, Ата і многія-многія іншыя багі... Сучаснаму пісьменніку цікава працаваць з такім удзячным матэрыялам. У выніку атрымалася не гісторыя рамантычных узаемаадносін багоў, як можна было б чакаць, зыходзячы з леглага ў яе аснову матэрыялу, а паўнакроўная драма лёсаў. І перш за ўсё — драма галоўнага героя, старэйшага сына Крона.

Па даўняй звычцы, пасля прачытання цікавага твора паспрабаваў разабрацца ў жанравай прыналежнасці «Аіда...». Так, на першы погляд ён нагадвае *angst*-фанфік па «Легендах і міфах Старажытнай Грэцыі» маэстра Куна. Больш за тое — пародыю з элементамі гумару на вядомыя грэчаскія міфы. Але фанфікі пішуцца, як правіла, дылетантамі-аматарамі, тут жа мы маем грунтоўны раманы пра

станаўленне неардынарнай асобы з усімі яе захапленнямі, трывогамі, надзеямі, памкненнямі... Аід у раманы паказаны найперш не страшным богам-кранідам з угагаванымі Ананкай-доляй учынкамі, а дзівакаватым, поўным загадкаваасці чалавекам, што насуперак усім спрабуе жыць так, як яму хочацца. Яго лёгка разлаваць, аднак пачуццё справядлівасці і адказнасці за лёсы бліжніх у яго сэрцы ўсё ж дамінуе. Найболей уражвае фінальны раздзел «О нечаянных жребиях и осознанных решениях», дзе галоўны герой (зноў жа ці не насуперак спагаднай да яго Ананцы) пасля перамогі над Кронам робіць не зусім выгадны, але свядомы выбар: забірае пад сваю ўладу ўсяго толькі падземнае царства мёртвых. Хаця мог валадарыць Небам. Ці Акіянам. Нялёгка быць высакародным богам...

Твор цяжка будзе чытаць таму, хто звык да лёгкага чабаўляльнага чытва. Шырокі культуралагічны кантэкст патрабуе ўдумлівага прачытання.

Сяргей УКРАЇНКА

РОЗНЫЯ КАМПАНЕНТЫ

Мяккасць ліній і слоў Алены Зінскі

Неаднойчы ў нашым выданні абмяркоўвалася тэма развіцця і папулярнасці маладога мастацтва ў краіне. Маладыя аўтары ў прамым сэнсе перасталі хавацца за спінамі старэйшага пакалення ды пачалі прапаноўваць і, што вельмі важна, рэалізоўваць арыгінальныя ідэі.

У Беларусі з'яўляюцца мастакі, якія без дапамогі нейкіх спецыяльных структур арганізуюць праекты і прасоўваюць сваю творчасць. Яркі прыклад такога падыходу — мастачка і паэтка Алена Зінскі. Яна аўтар паэтычнага зборніка «Запіскі ў шляху», суаўтар анталогіі «Калі ўяўляю Лондан...», аўтар знакамітага блога аб паэзіі і мастацтве «Пералётная птушка».

Сёлета Алена Зінскі прадставіла сваю першую выстаўку з філасофскай назвай «Часткі цэлага» (праект ладзіўся ў Мастацкай галерэі імя Міхаіла Савіцкага). Чапляла шчырасць: аўтар цалкам адкрыла душу для гледача, які хацеў зразумець, пра што яе творы. У прадмове да праекта было напісана, што экспазіцыя — гэта запрашэнне да знаёмства. Так і адбылося.

— Калі я толькі пачынала захапляцца жывапісам, мне хацелася розных

гісторый, — расказвае Алена Зінскі. — Таму мае работы ніколі не былі безэмацыйнымі альбо імгненнымі — у іх адлюстравана жыццё, як яго адчула я сама. У маіх творах можна сустрэць людзей, розных істот, якія складаюць наш свет, робяць яго светлым і добрым. Я вельмі люблю якасную паперу. Мне здаецца, што менавіта яна надае карціне вытанчанасць, гармонію. Я натхняюся колерам. Некаторыя мае карціны напісаны на індыйскай паперы. Яна адрозніваецца тэкстурай, з ёй няпроста працаваць, але вынік таго варты: спалучэнне фарбаў на ёй — таксама мастацтва. Нават свайго роду наследаванне: адзін колер можа прыгожа дапаўняць іншы альбо, наадварот, наогул сапсаваць эфект папярэдняга.

Алена захапляецца не толькі мастацтвам, але і паэзіяй і пастаянна ў пошуках ідэй. Калі пачытаць яе вершы, адчуваеш, што некаторыя сцэны сюжэтаў ты ўжо бачыў на яе мастацкіх творах. Жывапіс мастачкі абстрактны, але ты ўсё роўна адчуваеш мяккасць слоў і мастацкіх ліній.

Мастачка Алена Зінскі.

— Я вельмі люблю абстрактнае мастацтва, таму што яно падобна да паэзіі, — адзначае Алена. — Калі гаворым пра мастацтва, то разумеем, што ў ім павінна быць захаваная гісторыя; калі разважаем пра паэзію, разумеем, што

аўтару важна захаваць эмоцыю. Таксама і абстрактны жывапіс фарміруе эмоцыю, адлюстроўвае, што ўнутры. Аднак я адчуваю абсалютна розныя эмоцыі, калі працую са словам і з фарбамі. Калі я пішу вершы, то вельмі напружваюся, засяроджваюся на дэталях, а калі малюю — цалкам расслабляюся, сыходжу ў творчасць і абстрагуюся ад асяроддзя. Гэта па-свойму рэфлексія, я паглыбляюся ў той свет, застаюся сам-насам з думкамі і творчасцю. Атрымліваецца, што ў працэсе творчасці, як літаратурнай, так і мастацкай, удзельнічаюць абсалютна розныя кампаненты маёй істоты.

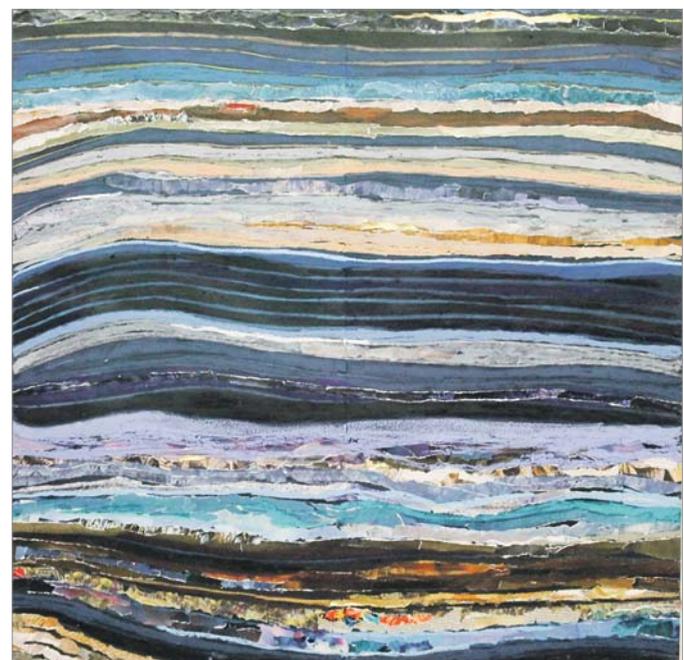
Цікава назіраць і за тым, як Алена свае творы афармляе. Вы не ўбачыце карцін у простых, звычайных рамах. У мастачкі ёсць твор пад назвай «Аква», невялікі па памеры, але ж аздоблены маштабнай адмысловай рамай: мастачка лічыць, што вада і рыбы — гэта часткі вялікага свету, сапраўды бязмежнае царства, пра што павінна сведчыць годная аправа.

Тое ж і з назвамі твораў: калі Алена шукае назву для карціны, то быццам прыдумляе загадку, якую глядач, калі ў яго будзе жаданне, зможа разгадаць. Аўтар не любіць выпадковасяў, усе назвы яе

работ былі дакладна прадуманымі. А вось пра гледача падчас працы Алена не думае. Таксама ніколі не просіць гледачоў адгадаць сваю ідэю: і ў літаратурнай творчасці, і ў мастацтве яна любіць сам працэс. Для яе самая істотная гармонія — паміж сабой і тым, што яна робіць. Алена ўпэўнена, што, калі ўкладаеш у твор душу, ён будзе ацэнены.

Асноўную частку твораў Алены Зінскі складаюць калажы і партрэты. Партрэты прыцягваюць, нібы ў іх схаваны важны сакрэт, які можаш разгадаць менавіта ты.

— У мяне ёсць аўтапартрэт, які я напісала шмат гадоў таму. І дзіўна: тады я не была падобная да сябе. А цяпер, калі прайшоў час, я копія таго, што можна ўбачыць на партрэце, — кажа мастачка. — Ведаецца, гэта нейкае прадчуванне, разуменне таго, якім ты хочаш бачыць сябе ў будучыні. Я заўважаю, як мастацтва, якое сталее, становіцца актуальным, цікавым і жывым. Яно абрастае рознымі гісторыямі, якія здараюцца як з самой карцінай, так і з яе аўтарам, у ім з'яўляецца шмат новых сэнсаў. Калісьці даўно я намалявала цяжарную дзяўчыну.

«Часткі цэлага» (калаж з элементамі алейнай пастэлі), 2017 г.

«Terra» (алейная пастэль), 2017 г.

Гэта была мая студэнтка. Калі я пісала карціну, у нас зайшла гаворка пра тое, што падчас цяжарнасці ў жанчыне жыве два сэрцы, і гэта было дзіўна для мяне. Праз шмат гадоў, калі сама зацяжарыла, адчула ўсю энергію гэтай карціны, быццам сама стала яе часткай.

Мастачка працягвае развіваць сваю паэтычную і мастацкую творчасць, жадае паўдзельнічаць у рэспубліканскіх праектах і паспрабаваць свае сілы на вялікай выставачнай пляцоўцы.

Вікторыя АСКЕРА

Да юбілею «глебаўкі»

Вучоба ў Мінскім дзяржаўным мастацкім каледжы імя Аляксея Глебава (былым Мінскім мастацкім вучылішчы) стала пачаткам шляху ў прафесійнае мастацтва для Мая Данцыга, Арлена Кашкурэвіча, Нінэль Шчаснай, Уладзіміра Жбанова, Мікалая Купавы ды многіх іншых вядомых творцаў. Семдзесят гадоў таму ў гэтай легендарнай навучальнай установе распачаліся першыя заняткі.

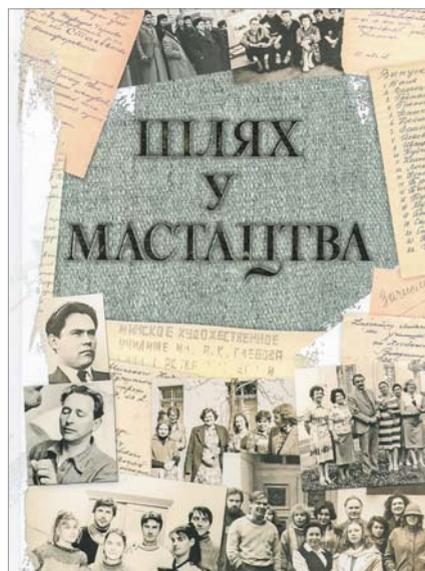
Афіцыйна Мінскае мастацкае вучылішча пачало дзейнічаць 25 ліпеня 1947 года. Да юбілейнай даты ў выдавецтве «Беларусь» выйшла кніга «Шлях у мастацтва», прысвечаная гісторыі «глебаўкі». Аўтары выдання — прафесар кафедры малюнка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтва Васіль Ясюк і мастак Уладзімір Басальга.

У паўразбуранай сталіцы Мінскае мастацкае вучылішча спачатку не мела ўласнага будынка. Заняткі па спецыяльных дысцыплінах ладзілі ў паўпадвальных памяшканнях Дзяржаўнага тэатра оперы і балета. Як згадваў мастак Віктар Грамыка, «тут панаваў дух усеагульнай захопленасці малюнкам і жывапісам, за якім адкрывалася запаветная далечынь вялікага мастацтва». Нягледзячы на складаныя побытавыя ўмовы, маладыя людзі з імплэтам працавалі пад кіраўніцтвам колішніх навучэнцаў Віцебскага мастацкага тэхнікума Аляксандра Мазалёва, Віталія Цвіркі ды іншых выкладчыкаў.

Менавіта ў Мінскім мастацкім вучылішчы ў пасляваенныя гады фарміраваліся традыцыі беларускай школы выяўленчага мастацтва.

Пра выпускнікоў мастацкага каледжа напісана нямала артыкулаў і манаграфій. Новая кніга — «першая спроба сістэматызаваць матэрыялы, падаць гісторыю ўнікальнай навучальнай установы, вывучэнне якой толькі пачынаецца».

Выданне атрымалася інфарматыўным, прыгожым і яркім. Рэпрадукцыі работ выпускнікоў — мастакоў, скульптараў, дызайнераў, рэзчыкаў па дрэве — займаюць больш за чвэрць кнігі. У некалькіх пераліках згадваюцца імёны выкладчыкаў і былых

навучэнцаў «глебаўкі». На фотаздымках — пленэры, святы, мастацкія конкурсы, першамайскія дэманстрацыі, рэпетыцыя гурта «Мроя»...

З гістарычнага нарыса можна даведацца пра актуальныя тэндэнцыі ў беларускім мастацтве, змены ў структуры вучылішча, сістэму выкладання, тэматыку дыпломных работ. Побач з асноўным тэкстам — копіі архіўных дакументаў, вытрымкі з успамінаў выпускнікоў вучылішча Барыса Аракчэева, Леаніда Шчамялёва, Георгія Паплаўскага ды іншых.

Аўтары кнігі маюць непасрэднае дачыненне да дзейнасці мастацкага каледжа. Васіль Ясюк у 2006—2008 гадах быў яго дырэктарам, Уладзімір Басальга і адказны за мастацкае афармленне выдання Усевалад Свентахоўскі — колішні навучэнцы Мінскага мастацкага вучылішча. Кніга-падарунак «глебаўцы» падрыхтаваны з душой і вялікай стараннасцю. Творчага плёну выкладчыкам і навучэнцам!

Алеся ЛАПЦКАЯ

«Заздраўная» для Вялікага

Што ўбачаць беларускія глядачы ў юбілейным сезоне?

«*O sole mio*» — з такім запалам выводзіла неапатанскую песню тры на галоўнай сцэне, што іншыя салісты не вытрымалі: нечакана падняліся са сваіх месцаў у глядзельнай зале, падхапілі спеў і таксама рушылі на сцэну, пачалі вітацца і абдымацца з калегамі: адпачынак скончыны. А 85-ты сезон Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі абячае шмат працы ад самага пачатку: яго абвясціў традыцыйны «капуснік», за падрыхтоўку якога адказваў галоўны рэжысёр тэатра Міхаіл Панджавідзе. Такім чынам супрацоўнікам тэатра і яго сябрам («капуснік» закрыты) нагадалі: галоўная пляцоўка для спектакляў беларускіх оперы і балета зноў гатовая працаваць.

Маладое ды знаёмае

Да ўласнай творчасці гэтым разам ставіліся з гумарам: кпілі нават з аднаго з лепшых спектакляў уласнага рэпертуару — вялікай оперы Жоржа Бізе «Кармэн» (патрапіць на якую можна будзе ўжо 12 верасня). Ажывіў «заезджаную пласцінку» класічных музычных выступаў Вялікага сімфанічнага аркестра тэатра цікавы нумар з выкарыстаннем барабанаў. Сапраўдны выбухі смеху справакавала замалёўка ад артыстаў балета: традыцыйнае «Лебядзінае возера» атрымала ўдалую камічную афарбоўку. Пад бессмяротную музыку Чайкоўскага перад глядачамі паўсталі белы лебедзь у мужчынскім выкананні, Зігфрыд у салдацкай шапцы і сапраўднае змаганне, дзе за перамогу спаборнічалі праз дэманстрацыю аўтаматаў і гармат (дарэчы, мацнейшай нават за самую вялікую гармату аказалася звычайная цагляная). Вялікі тэатр Беларусі гатовы не толькі дэманстраваць лепшыя ўзоры класічнага рэпертуару, але і смяцца разам з глядачом.

Сёлета Вялікі тэатр Беларусі ўзбагаціўся 26 маладымі супрацоўнікамі. Падчас урачыстай часткі «капуснік» кожны з іх быў запрошаны на сцэну (натуральна, хутка для новых артыстаў гэта стане звычайнай справай) і атрымаў пасведчанні і памятныя сувеніры з рук генеральнага дырэктара тэатра Уладзіміра Грыдзюшкі, які распавёў пра планы на новы сезон.

3 нацыянальным духам

У тэатры плануюць адзначыць юбілей лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, былога галоўнага балетмайстра Вялікага тэатра Беларусі Валянціна

Елізар'ева. 31 кастрычніка пакажуць балет «Спартак» (харэаграфія і пастаноўка Валянціна Елізар'ева), 2 лістапада зладзяць юбілейны вечар з удзелам зорак сусветнага і беларускага балета, дзе возьмуць удзел народны артыст СССР Юрый Грыгаровіч, харэограф, педагог, прафесар Пекінскай Акадэміі танца, віцэ-прэзідэнт Балетнага камітэта Кітайскай асацыяцыі нацыянальнага танца Сяа Сухуа, народны артыст Расіі, рэктар Акадэміі рускага балета імя Ваганавай Мікалай Цыскарыдзэ, народны артыст Малдовы, мастацкі кіраўнік тэатра «Кіеў мадэрн-балет» Радэ Паклітару ды іншыя. Адзначаць і юбілей дырыжора Андрэя Галанавы — 15 кастрычніка ён сустрэне наведвальнікаў тэатра на сваім творчым вечары з «Рэквіемам» Моцарта і «Сімфоніяй № 6» Чайкоўскага. Выступы ў Камернай зале адкрыюцца канцэртамі іспанскай музыкі «Сарсуэла. Свята галубкі» ў сярэдзіне верасня.

Вялікі тэатр Беларусі, што мае высокі статус «нацыянальны», плануе пацвярджаць яго і ў новым сезоне. Цяпер калектыў балета тэатра пад кіраўніцтвам народнага артыста Беларусі Юрыя Траяна актыўна рыхтуецца да прэм'еры нацыянальнага балета «Настасся» (паводле гісторыі жыцця Настасі Слудкай). Не забываюць і пра нацыянальныя пастаноўкі з бягучага рэпертуару:

перад пачаткам нацыянальнага балета «Вітаўт» Вячаслава Кузняцова 29 верасня ў фае тэатра адбудзецца спецыяльная праграма: атмасферу Сярэднявечча створаць фальклорны калектыў *HardWood* і тэатр *Soleil*, а на спецыяльным майстар-класе ўсіх ахвотных навучаць сярэднявечнаму танцу.

Юбілейны сезон абячае прэм'еры: балет «Карсар» кампазітара Адольфа Адана і опера Джакома Пучыні «Тоска». Але самай гучнай прэм'ерай сёлета можа стаць опера «Травіята»: менавіта яна адкрые 85-ты сезон Нацыянальнага Вялікага тэатра Беларусі.

Сучасная Віалета

Прыхільнікі Вялікага тэатра Беларусі гэтую оперу Джузэпэ Вердзі добра ведаюць: «Травіята» ў рэпертуары тэатра атрымлівае шостае перааджэнне. Але работа латвійскага рэжысёра-пастаноўшчыка Андрэйса Жагарса прыныцоўва адрозніваецца ад папярэдніх прэм'ер: дзеянне спектакля пераносіцца ў сучаснасць. Перад глядачом паўстане Парыж XXI стагоддзя, галоўная геранія Віалета Валеры, паводле стваральнікаў спектакля, пакутуе не на туберкулёз, а на анкалогію. Такім чынам несмяротны сюжэт оперы набывае вострую і актуальную для сучаснага глядача афарбоўку. Для наведвальнікаў беларускіх тэатраў перанос класічных сюжэтаў на сучасную глебу пакуль не стаў звычайнай з'явай, а падобны падыход да оперы ў Беларусі наогул даволі смелы.

Пастановачная група «Травіяты» сапраўды міжнародная: акрамя Жагарса над спектаклем працавалі мастакі з Латвіі Рэйніс Суханаус (сцэнаграфія) і Крысціна Пастэрнака (касцюмы), мастак па святле Кевін Він Джонс з Вялікабрытаніі.

— У галоўных партыях «Травіяты» задзейнічаны маладыя артысты Вялікага тэатра, — распавёў рэжысёр-пастаноўшчык Андрэйс Жагарс. — Гэта цалкам апраўдана, бо гісторыя «Травіяты» — гэта ўсё ж такі гісторыя маладых людзей.

Звярнула ўвагу на такі падбор артыстаў і хормайстар-пастаноўшчык Ніна Ламановіч. Яна адзначыла, што «Травіята», у якой задзейнічаны маладыя артысты беларускай школы, — гэта свежае паветра ў Вялікім тэатры Беларусі.

Верыцца, што новыя павевы будуць суправаджаць увесь юбілейны сезон тэатра.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

... АДКРЫТЫЯ!

Афішы сведчаць: асноўныя тэатры краіны расчынілі дзверы для глядачоў. Чым адметны пачатак тэатральнага сезона?

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы

Новы 98-ы тэатральны сезон Купалаўскага тэатра традыцыйна распачаўся з «Паўлінкі», якая цягам свайго існавання ператварылася ў яго візітоўку. Ды і як яшчэ пачынаць дзейнасць тэатра імя Янкі Купалы, калі не са спектакля паводле знакамітага твора нашага Песняра? «Паўлінка» — найстарэйшы спектакль тэатра (прэм'ера адбылася яшчэ ў 1943 годзе), але дасюль карыстаецца нязменным попытам: персанажы з нацыянальным каларытам, сакавітая беларуская мова, займальны сюжэт, народны гумар і таленавітыя артысты робяць пастаноўку актуальнай ва ўсе часы. Сцэны са шляхецкага жыцця ад рэжысёра Льва Літвінава прадэманстравалі яшчэ 3 верасня, а пасля традыцыйнага спектакля далі прэм'еры. Адметна, што «Запалкі» створаныя па п'есе беларускага сучаснага драматурга Канстанціна Сцешыка рэжысёрам Таццянай Ларынай. Прадставілі пастаноўку 5 і 6 верасня.

Зараз Купалаўскі тэатр дбае пра прэм'еры наступнага года: Мікалай Пінігін пачынае працу над Гогалеўскім «Рэвізорам», а Алена Ганум — над спектаклем «Зямля Эльзы».

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа

Чарговы тэатральны сезон у галоўным драматычным тэатры Віцебска адкрыўся гастрольямі Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага. НАДТ імя М. Горкага прывёз у горад над Дзвіной пастаноўкі італьянскага рэжысёра Матэа Сп'яды: 7 верасня паказалі «*Viva Commedia!*» — сучасны варыянт знакамітай камедыі дэль артэ, а сёння, 8 верасня, на сцэне Коласаўскага тэатра пройдзе беларуска-італьянскі варыянт самай вядомай камедыі Гальдоні «Карчмарка». Нечаканая апрацоўка «Карчмаркі» раскрывае таямніцы сцэнічнага жыцця. Дзеянне падзяляецца на два пласты: перад глядачом адначасова разгортваюцца расповед пра прыгажуню карчмарку, што заваёўвала сэрцы ўсіх мужчын, і жыццё акцёраў, якія рэпэціруюць гэтую пастаноўку.

Першым спектаклем з уласнага рэпертуару тэатра ў 92-м сезоне стане «Несцерка», які ў 2016 годзе святкаваў 75-гадовы юбілей. Для Коласаўскага тэатра «Несцерка» значыць тое ж, што «Паўлінка» — для Купалаўскага. Праз ролі ў гэтай пастаноўцы прайшлі ці не ўсе артысты тэатра, а вялікая прыгоды абяцальнага персанажа па матывах беларускіх народных казак каторы год вабяць глядачоў.

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Максіма Горкага

Як і Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі, Горкаўскі тэатр сёлета святкуе 85-гадовы юбілей. Ужо адбыліся паказы пастановак Валянціны Ераньковай «Інтымная камедыя», «Тэстастэрон» і «Жаніхі» — менавіта з іх пачалося вяртанне са жнівеньскага адпачынку. Верасень для тэатра адзначаны гастрольямі. Акрамя таго, што ўласныя спектаклі беларуска-італьянскага праекта Горкаўскага тэатра выправіліся ў Коласаўскі тэатр Віцебска, у Мінску сустракаюць трупы Магнітагорскага драматычнага тэатра імя А. С. Пушкіна. У межах гастролей сёння пройдзе камедыя «Вынаходлівая закаханая» паводле Лопэ дэ Вега, заўтра — меладрама «Цёмныя алеі» паводле кнігі І. Буніна. Завершацца гастролі драмай Яўгена Грышкаўца «Зіма» (рэжысёр Антон Без'языкаў).

Пакуль на сцэне ідуць гастрольныя спектаклі, у глядачоў ёсць шанец набыць квітку на прэм'еры спектакль бягучага года «Падводнікі» па п'есе беларускага драматурга Андрэя Курэйчыка (рэжысёр Сяргей Кавальчык), які пакажуць 22 верасня.

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі

Тут 26-ы тэатральны сезон адкрываецца традыцыйным спектаклем «Адвечная песня» паводле Янкі Купалы. Чакаем першую прэм'еру сезона: аўтарскую пастаноўку Яўгена Карняга «Бетон» (мастак Таццяна Нерсісян, кампазітар Мікіта Залатар) прадставяць 28 і 29 верасня.

Як і іншыя нацыянальныя тэатры Беларусі, РТБД на пачатку восені звярнуўся да гастрольнай практыкі. У верасні пройдуць абменныя гастролі з Новым тэатрам імя Казімера Дэймка (горад Лодзь): у Польшчу паедзе спектакль «Чарнобыльская малітва» Святланы Алексіевіч у пастаноўцы Бруна Бусаголя і Валерыя Анісенкі, а беларусы ўбачаць спектакль «КОВРО» (рэжысёр Ілона Сікержыньска). У кастрычніку спектаклі РТБД «Беларусь. Дыдактыка» Аляксандра Марчанкі і «Дзённік паэта (Інтымны дзённік)» Сяргея Кавалёва (пастаноўка Віталія Баркоўскага) выправяцца на польскі фестываль «Напрамак — Усход» у Беласток. У лістападзе тэатр возьме ўдзел у Днях культуры Беларусі ў Грузіі са спектаклем «Ціхі шэпт сыходзячых крокаў» паводле Дзмітрыя Багаслаўскага.

Падрыхтавала Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Эфект цішыні

Гучная дакументалістыка Віктара Аслюка

На мяжы стагоддзяў з усёй відавочнасцю абазначыўся крызіс сучаснай сістэмы каштоўнасцяў, які выявіўся ў філасофіі, эстэтыцы, мастацтве, светапоглядных устаноўках чалавека. Канцэпцыя постмадэрнізму, якая дамінавала ў канцы мінулага стагоддзя, губляе пазіцыі — надыходзіць новы этап у сучаснай культуры. Грамадства, якое ўжо насыцілася вынікамі полікультурных працэсаў, выяўляе ўсё большую цікавасць да самабытных традыцый народа. Таму цікавая творчасць тых мастакоў, якія прапануюць свае шляхі пераадолення культурнай глабалізацыі, а аўтарская пазіцыя мастака патрабуе ўважлівага і ўсебаковага вывучэння.

ПАРТРЭТЫ Ў КАНТЭКСЦЕ

Работы рэжысёра-дакументаліста Віктара Аслюка, які вырас у Беларусі, нясуць адбітак культурнай традыцыі беларускага народа. Аналізуючы яго кінастужкі, складана не заўважыць сувязь з беларускай літаратурай, жывапісам, музыкой, гісторыяй, рэлігіяй. Амаль усе фільмы мастака грунтуюцца на падзеях айчыннай гісторыі, па-новаму раскрываюць паняцце «гістарызм». Ужо першую работу рэжысёра — «Слёзы блуднага сына» (1994) — вылучаў канцэптуальны падыход да трактоўкі нацыянальнай гісторыі.

Дыяпазон сюжэтаў дакументальных фільмаў Віктара Аслюка ўключае як лёсы простых, «маленькіх» людзей, так і чалавека як суб'екта гісторыі. У музычна-пластычным шэрагу мантажнага фільма «Край тужлівых песень» (1998) закадзіравана жыццё этнасу, паказанае праз побыт і абрады беларусаў бранскага Палесся. Манціруючы хранікальны матэрыял, зняты ў 1930 годзе, і суправджаючы яго выразным музычным шэрагам, рэжысёр прапануе сваё бачанне тэмы. Перад глядачамі паўстаюць карціны сялянскай працы, карагодаў, Радаўніцы і г. д. За кадрам гучаць народныя песні (не ў аўтэнтычным выглядзе, а ў выкананні актрысы Таццяны Мархель), імітацыя званой, аркестравая апрацоўка песні «Перапёлка»... Па сутнасці, у форме працяглага відэакліпа на экране адлюстраваны асноўныя этапы жыцця беларускага селяніна. Тым не менш складана назваць гэты фільм этнаграфічным, закліканым праілюстраваць асаблівасці жыццёвага ўкладу этнасу. Тут, хутчэй, зроблена спроба аўтарскага разважання пра гістарычны лёс нацыі. У цітрах з'яўляюцца паэтычныя радкі «Спадчыны» Янкі Купалы. Па дарозе ідуць людзі з клункамі, за імі бяжыць дзіця. Гэты сумны фінал з людзьмі, якія сыходзяць у нікуды, з цямяна-цягучай, трапяткой мелодыяй, акумулюе асноўную аўтарскую думку, адлюстраваную і ў назве стужкі.

Ментальна-псіхалагічны, экзістэнцыяльны партрэт чалавека ў кантэксце космасу, гісторыі і соцыуму — так можна вызначыць асноўную тэму кінамастака Віктара Аслюка. Героі яго карцін — не заўсёды заўважныя постаці, часам звычайныя вяскоўцы. Але паступова гэтыя героі раскрываюцца ў драматычных абставінах, у глыбінных перажываннях, у дыялогу з часам, са сваім лёсам.

Фільм «Мы жывём на краі» (2002) стаў знакавым для айчыннага неігравага кіно. Дзеянне адбываецца ў вёсцы Гродзенскай вобласці на беразе Нёмана, дзе некаторыя сельскія хаты вельмі падтопленыя. Сюжэт стужкі досыць просты: кожную раніцу вяскоўцы гоняць кароў праз раку на сакавітую пашу, а ўвечары адганяюць назад. Маладых у вёсцы амаль не засталося... У нейкім сэнсе старыя і каровы насяляюць край цывілізацыі і залежаць не ад сацыяльнага, а ад прыроднага жыцця, ад «капрызаў» Нёмана, на беразе якога жывуць. Залежаць і «дамаўляюцца» з ім сапраўды гэтак жа, як сотні гадоў таму. Але, нягледзячы на сюжэт пра тое, як памірае беларуская вёска, на размовы

персанажаў пра смерць, ёсць у гэтым фільме асаблівая, чыстая прыгажосць. Стата кароў выклікае асацыяцыі з архаічнымі вобразами першабытнай прыроды, а звычайныя вясковыя пейзажы блізу Гродна набываюць нетутэйшы, касмічны выгляд. У гэтай працы рэжысёр выявіў адчуванне адзінства імгнення і вечнасці.

ГУКАМІ ВАЛЬСА

У стужцы «Кола» (2003) таксама адлюстравана нічым не характэрная жыццё маладой сельскай сям'і: муж працуе па гаспадарцы, займаецца пчальніком, часам круціць кола на турніку, жонка даглядае хату і маленькае дзіця. Адметнае амаль поўнае маўчанне ў сям'і, якое парушаецца толькі архетыпічнымі, як заўсёды ў Аслюка, гукамі — гуканнем і плачам дзіцяці. Маўчанне набывае тут філасофска-маральны сэнс як працэс самаспасціжэння, шлях да самога сябе. Кадр за кадрам ствараецца адчуванне аднастайнасці, руціны, але адначасова і мэтазгоднасці паўсядзённасці і бясконцага кола жыцця. І тут, як і ў папярэдняй карціне, ёсць прыгажосць пачуццяў, любові, немітуслівага побыту, які набывае маштабы быцця.

Кадр з фільма «Вальс» (рэж. В. Аслюк).

Стужкі В. Аслюка, якія распавядаюць пра канкрэтных людзей у жанры фільмаў-партрэтаў, падымаюцца да ўзроўню філасофска-маральных абагульненняў. Пажылы сельскі лекар Пётр Пятровіч Квяцінскі з фільма «Вальс» (2008) ездзіць па вясковых дарогах да адзінокіх старых, вымярае ім ціск, робіць уколы, выдае таблеткі. Трэба бачыць, як радуецца старыя, што ён прыехаў, як танчыць з ім вальс паднятая з ложка пажылая жанчына. Душэўны талент Пятра Квяцінскага мае абсалютна бескарыслівае вымярэнне, ім рухае свая мэта. Унутранае спалучэнне аўтара і героя стварае адмысловую, духоўную вертыкаль у гэтым сюжэтным простым фільме.

Кадр з фільма «Алмаз» (рэж. В. Аслюк).

У стужцы «Марыя» (2008) спачатку паказаны бытавы бок жыцця герані: Марыя пасе кароў, здае малака, завіхаецца па гаспадарцы. Перачытвае старыя лісты з прызнаннямі ў каханні і ўздыхае: «Вось якія лісты пісалі». Нарэшце інтрыга раскрываецца ў кадрах чорна-белай хронікі, уключанай у фільм: маладая Марыя сядзіць за рулём трактара — яна перадавае камбайнер, вядомая ўсёй вялікай саветскай краіне. Гэта хроніка яе былой славы і ўрачыстасці: Марыя Жарко ў 24 гады стала дэпутатам Вярхоўнага Савета. Паступова жыццё змянілася, і геранія — разам з ім. Галоўная інтанацыя фільма вызначаецца адным словам: «Было...», аднак фільм-элегія пра жаночую восень выходзіць за межы асобнага лёсу, бо дэманструе няпросты гістарычны кантэкст і другі драматургічны пласт — дыялог розных сацыяльна-гістарычных эпох.

Кінамаграф Аслюка захоўвае цікавасць да глыбінных пластоў духоўнага і этнічнага быцця, даследуе нацыянальны характар у рэалістычных, дакументальных вобразах. Сілай аўтарскага таленту ствараецца прыцягальны экранны свет, у якім як быццам матэрыялізуецца метафары душы і навакольнага свету.

Фільм «Андрэй» (2010) распавядае пра мастака Андрэя Бялова, які піша незвычайныя творы, што выклікаюць алюзіі з карцінамі Босха і Брэйгеля: аголеныя,

БАЛЮЧЫЯ ЗВАРОТЫ

Больш аўтара і беларуса-грамадзяніна гучыць і ў фільме «Янка Купала» (2017), прысвечаным 135-годдзю песняра. Дакументальны фільм распавядае пра стаўленне беларусаў да роднай культуры і паэтычнай спадчыны Янкі Купалы. У фільме злучаюцца, здавалася б, неспалучальныя пласты сучаснай культуры: паслы розных краін чытаюць вершы Купалы на беларускай і на сваіх родных мовах. Але сутнасць фільма — не ў адлюстраванні міжнароднага прызнання Купалы, — галоўнае тое, што яго не ведаюць на радзіме, яго не чытаюць самі беларусы. Аднак у гэтым праблемным фільме-даследаванні пазітыўным успрымаецца фінал. Тут падлетак спрабуе пад фанаграму праспяваць песню на вершы Купалы але гэта атрымліваецца дрэнна. Толькі калі ён спявае без суправаджэння, і голас гучыць чыста, і вершы Купалы спяваюцца лёгка.

Дакументальнае кіно Аслюка — гэта, безумоўна, аўтарскае мастацтва. Невыпадкова рэжысёр прызнаецца: «Я не ўмею пакуль рабіць фільмы для глядачоў. Я іх раблю для сябе. Гэта мая праблема».

У аснове драматургіі яго фільмаў — рэальная драма жыцця, але нярэдка ў сваіх творах рэжысёр прыходзіць да сур'езных філасофскіх абагульненняў. У яго стужках пастаянна сусінуюць архетыпічныя вобразы зямлі, неба, вады, агню, дарогі, але яны маюць нацыянальны каларыт. Тым не менш у любым кіно — што ў беларускім, што ў еўрапейскім — самая ўніверсальная рэч — зварот да лёсу чалавека. Дакументалістыка Аслюка ўшчыльную набліжаецца да чалавека, таму рэжысёр часта абыходзіцца без музыкі, якая стварае часам іншую рэальнасць. Але для яго важная гукавая партытура, эфект цішыні і маўчання. Яго аўтарскі кінамаграф прадугледжвае складаны характар арганізацыі часу. Сярод метадаў, якія ўжываюцца рэжысёрам, — «доўгае назіранне», калі бяспешная камера сочыць за героем цягам доўгага часу.

Аслюк прымушае глядача звярнуць увагу на мімалётныя моманты, прыцягвае не «смажанымі» фактамі, а ўнутранай рухальнай сілай. Яго фільмы-даследаванні — экраннае ўвасабленне вобразаў беларускага этнасу. Паказ фрагментаў прыватнага жыцця становіцца дакументам. Для рэжысёра важныя як яго асабістыя ўспаміны, так і ўспаміны яго герояў, бо гэта дакументы, якія заўсёды ў дынамічных пераўтварэннях. У выніку ствараецца складаная структура ладу памяці, абумоўленага фактарамі асабістага і гістарычнага часу. Філасофскі сэнс падобных кінапабудов звязаны з праблемай узаемапрацінення мікракосму і макракосму, адзінства суб'ектыўнага і аб'ектыўнага, ментальна-этнічнага і агульначалавечага. Мастацтва, заснаванае на такіх пазіцыях, можа пазіцыянаваць сябе як нацыянальна ідэнтыфікаванае і не рызыкуе згубіцца ў плыні глабалізаванай інфармацыі.

Антаніна КАРПІЛАВА

МАГІЧНЫЯ НОТЫ БЕЛАРУСКАЙ ГІСТОРЫІ

Гісторыя і сучаснасць, фальк і рок аб'яднаюцца на сцэне Вялікай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі 14 верасня. Прафесійныя музыкі прадставяць фальк-рок-оперу «Чарадзеі», створаную па матывах летапісных крыніц. Ідэя, музыка і лібрэта належаць беларускаму музыку Раману Арлоу.

Доўгі час ён быў гітарыстам і аўтарам некаторых песень гурта *J:Mors*. Затым сабраў гурт «У нескладовае», з якім выдаў некалькі альбомаў беларускай рок-музыкі, а таксама граў перад выступленнем *Deep Purple* на «Мінск-Арэне». Гурт «У нескладовае» стаў асноўнай музычнай сілай «Чарадзея». Ідэя стварыць фальк-рок-оперу прыйшла праз іншы праект. У 2013 годзе беларускі тэлеканал прапанаваў Раману Арлоу зрабіць музычнае афармленне Дня Незалежнасці, што трансліваўся ў прамым эфіры. Праект складаўся з музыкі чатырох розных эпох: старадаўняй Беларусі, перыяду Вялікага Княства Літоўскага, музыкі XVIII — XIX стагоддзяў і XX стагоддзяў. Разам з Генадзем Сыраквашам Раман напісаў тэкст і музыку. Атрымаўся 15-хвілінны міні-мюзікл.

— Пасля гэтага я пачуў меркаванні, што добра было б зрабіць паўнаватасны мюзікл ці рок-оперу, — расказвае Раман Арлоў.

З гэтага моманту ён стаў збіраць матэрыял для больш маштабнага твора. Так з'явіўся цэнтральны персанаж, вакол якога пачаў фарміравацца сюжэт. Героём твора стаў полацкі князь Усяслаў Чарадзеі. Дзеянне пачынаецца ў 1068 годзе. Галоўны герой знаходзіцца ў кіеўскай вязніцы, куды яго падманам захапіў родны дзядзька Ізяслаў. З Чарадзеём яны не прымірнымы сапернікі, таму што Ізяслаў жадае ўзяць Полацкую зямлю пад уладу Кіева. Галоўны герой — у небяспецы і ўцячы магчымасці няма. Але не быў бы

Чарадзеі Чарадзеём, калі б не меў магічных здольнасцяў. Дзякуючы ім ён выклікае з сучаснай Беларусі дзяўчыну Касю. Яна дапамагае Усяславу выбрацца з вязніцы, зноў паверыць у сябе і адстаць беларускую зямлю.

— На мой погляд, фальк-рок-опера — гэта выдатны спосаб зацікавіць аўдыторыю беларускай гісторыяй і беларускай рок-музыкай. Многія музыкі, якія задзейнічаны ў «Чарадзеі», якраз былыя ці цяперашнія ўдзельнікі беларускіх рок-гуртоў.

Фольк-рок-опера «Чарадзеі» цікавая тым, што згуртавала вялікую каманду прафесійных музыкаў і артыстаў. У ролі Мары, якая ладзіць падарожжы герояў у часе і прасторы, — салістка фальклорнага гурта «Купалінка» Вольга Касцючэнка. У ролі Касі — Кацярына Поцюс, салістка гурта «У нескладовае». Музыканты гэтай каманды забяспечылі музычнае суправаджэнне ўсёй пастаноўкі. Наталля Чайко, Кацярына Гладкова, Яна Чарнышэвіч вядуць харавую партыю. Ёсць некалькі роляў, выканаўцы якіх змяняюцца ў залежнасці ад складу. На прэм'еры ў лістападзе мінулага года ў ролі Чарадзея быў Уладзімір Сцепанкоў, саліст фальклорнага гурта «Купалінка», а падчас гастролі ў Польшчы гэтую ролю выканаў аўтар твора Раман Арлоў. Часам у паказах бярэ ўдзел тэатр танца «Альтана» пад кіраўніцтвам Ганны Корзік.

Прэм'ера «Чарадзея» адбылася ў лістападзе мінулага года на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Але паміж першым паказам фальк-рок-оперы ў Беларусі і другім, які адбыўся 13 чэрвеня ізноў на той жа сцэне, ёсць розніца. Гэтым разам над праектам працаваў рэжысёр тэатра «Рэха» Андрэй Жураўскі. Ён мае намер пераўвасобіць фальк-рок-оперу. Водгукі пра прэм'еру далі ўпэўненасць, што такая музыка запатрабавана і можа мець сапраўдны поспех.

Да гістарычнай тэмы скіравалі карані. Бацька Рамана — Уладзімір Арлоў — вядомы пісьменнік і гісторык. Яму падабаецца

Полацк і ўсё, што з горадам звязана. Часта героі твораў Уладзіміра Арлова знаходзяцца менавіта ў Полацку. Гэты край падараваў нам не толькі Усяслава Чарадзея, але і Ефрасінню Полацкую, Рагнеду, Рагвалода, Сімяона Полацкага і іншых значных асоб, якія паўплывалі на гісторыю Беларусі. Некаторы час Раман Арлоў працаваў і жыў у Маскве.

— Менавіта там я востра адчуў, што павінен вярнуцца і зрабіць фальк-рок-оперу. Многія часткі твора былі напісаны ў Маскве. Калі параўнаць музыку з іншымі відамі мастацтва, то рок-опера — гэта манументалізм, а песня — пейзаж. Пейзажамі я займаўся доўгі час.

Раман Арлоў пісаў песні не толькі для гуртоў *J:Mors* і «У нескладовае». Нават расійскіх спевакоў упэўніў спяваць на беларускай мове: падчас сумеснай працы з «Братамі Грым» запісаў песню «Станцыя». Кліп на гэтую кампазіцыю атрымаў Беларускаю нацыянальную музычную прэмію ў 2013 годзе.

«Чарадзеі» з'яўляўся паступова. Асоба галоўнага героя шматгранная, цікавая, аб'ёмная. Таму матэрыялу — тэксту і музыкі — атрымалася значна больш, чым патрэбна для сцэнічнай формы. Адна з задач дэкарацыі і пакаваў — задача нялёгкай. Асабліва для аўтара. Таму рэдагаванне ўзяла на сябе Кацярына Поцюс, якая выконвае адну з галоўных роляў і ў пастаноўцы. У выніку гледачы не заўважаюць, як пралятаюць 90 хвілін фальк-рок-оперы.

— Цяпер важна прыйсці да фармату працы па прыцыпе тэатра. Напрыклад, рабіць адзін паказ у месяц, — лічыць Раман Арлоў. — Акрамя гістарычнага ў фальк-рок-оперы ёсць яшчэ адзін падтэкст, які нам хацелася б данесці да гледачоў: уважліва паглядзіце вакол: магчыма, Чарадзеі прыгаіўся дзесьці побач і назірае, як мы жывём, ці любім і шануем свае культуру і мову, ці ганарымся гэтым скарбам.

Юлія КАРДАШ

З пастаноўкі «Чарадзеі».

Рэквіем для аргана

Арган Беларускай дзяржаўнай філармоніі — адзін з найбуйнейшых у Еўропе. Інструмент чэшскай фірмы *Rieger-Kloss* упершыню загуцаў у канцэртнай зале ў 1963 годзе. У аргана 107 рэгістраў, 6366 труб, пульт кіравання з чатырма мануаламі, а вышыня інструмента дасягае чатырохпавярховага будынка. Яго ўсталяўкай і наладкай кіраваў саліст-арганіст, прафесар Пражскай музычнай акадэміі Іржы Рэйнбергер. У дапамогу яму адмыслова запрасілі арганнага майстра Станіслава Чарняўскага, чью працу дагэтуль працягвае сын Генадзь.

Сёння арган — адзін з галоўных музычных сімвалаў Белдзяржфілармоніі: яго трубы ўпрыгожваюць эмблему ўстановы. У 2013 годзе інструмент рэстаўравалі, таму цяпер да яго дакранаюцца не толькі беларускія арганісты, але і знакамітыя віртуозы з усяго свету. Універсальнасць рэгістраў аргана дазваляе выконваць самыя розныя творы старадаўняй і сучаснай музыкі. Напрыклад, малады кампазітар Вольга Падгайска ўжо неаднойчы прадстаўляла мінскай публіцы свае новыя творы.

У новым сезоне серыю арганых канцэртаў распачне народны артыст Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Ігар Алоўнікаў: у яго выкананні прагучаць шэдэўры сусветнага музычнага мастацтва, а кульмінацыяй канцэрта стане «Рэквіем» французскага арганіста Габрыэля Фарэ, які будзе выкананы сумесна з Дзяржаўным камерным хорам Беларусі.

Рэквіем — найбольш вядомы твор кампазітара, нагодай для стварэння якога стаў сумны факт сыходу з жыцця бацькоў Фарэ. Гэтая кампазіцыя адрозніваецца арыгінальнай трактоўкай старадаўняга жанру рэквіема, да якога ўжо звярталіся Моцарт, Берліэз, Вердзі, бо ён адзіны ў сваім родзе не акцэнтна ўвагу на ідэі жаху смерці і Страшнага Суда. Рэквіем прагучыць у асаблівай аўтарскай апрацоўцы для аргана 19 верасня на сцэне Вялікай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Варвара ЦАРУК

Пачуць гук горада

Гук заўсёды вакол нас: калі мы едем у таксі, то слухаем радыё; калі кудысьці ідзем, слухаем плэер; нават калі мы ў цішыні, то чуюм свой унутраны голас. На жаль, рэдка спрабуем слухаць наваколле і гук горада, але ж у ім столькі можна пачуць!

Праектаў, якія запісваюць гучанне гарадоў, шмат. Жыхары кожнай краіны знаходзяцца ў такой гарадской «музыцы» нешта рамантычнае, блізкае, нават інтымнае. Менавіта таму падобныя праекты сталі папулярныя па ўсім свеце: гучанне Тулы знайсці гэтак жа лёгка, як і голас Нью-Ёрка. У Беларусі гукі горада таксама сталі не толькі тэмай для разважанняў, але і асновай для стварэння самастойных мастацкіх твораў.

Як гучыць Мінск? Па-першае, гэта наваколле, якое заўсёды ў бясконцым руху (тут не будзе цішыні нават у спальным раёне), па-другое, гэта машыны, трамвай і таксі, у якіх гараджане спяшаюцца па сваіх справах, па-трэцяе, гэта грукат тэхнікі ці прынтара ў офісе. Жыццё вялікага горада такое, што не заціхае нават на выхадных, а толькі, наадварот, раздражняецца, становіцца больш гучным, узрушае і людзей, і вуліцы. Гэтае паўнаватаснае гарадское жыццё стала падставай і для праекта #SOUNDMINSK, які сабраў гукі сталіцы і інтэрпрэтаваў іх так, каб стварыць гукавы код Мінска.

Асаблівую сімвалічнасць праект набывае сёлета, калі гораду спаўняецца 950 гадоў: вядома, прасачыць гукавую гісторыю горада музыканты не могуць, але што тычыцца сучаснасці, то яна ў музыцы будзе адлюстравана надзвычай поўна. Аўдыяінсталіцы на аснове гарадскіх гукаў ствараюць амбітныя выканаўцы *Aortha / Exit to Exist*, *Antara*, *Buben*, *Garmash*, *KVSB*, *Knyaz Mishkin*, *Weska Project*, *Evgeni Rogozin*. Каб атмасфера Мінска захавала слухача цалкам, праект прадугледжвае відэаінсталіцы з вобразамі горада, якія захавалі на сваіх фотаздымках фатограф Аляксандр Канончанка і адмысловае «гарадскае» кінапраграма. Усё гэта можна будзе паслухаць і ўбачыць у музеі-майстэрні Заіра Азгура ўжо ў гэту суботу.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Рэліктавыя мясціны

Даведацца больш пра сваю краіну і нават пра сябе Дсамога запрашае мінскі фальк-рок-гурт *Relikt*.

Напярэдадні дня горада Мінска, 8 верасня, у галерэі «Арт-Беларусь» прэзентуюць карту Вялікага Княства Літоўскага, якую стварыў яшчэ ў XVII стагоддзі гравёр, картограф і мастак Томаш Макоўскі. Ён працаваў пры двары Радзівілаў, стаў стваральнікам мастацкіх майстэрняў па афармленні кніг, складанні і гравіроўцы карт у Нясвіжы. Менавіта таму можна адкінуць сумневы: карта не толькі дэталёва выканана, але і багата дэкараваная і захоўвае шмат карыснага і цікавага, кшталту звычайна і абрадаў жыхароў княства.

Каб атмасфера атрымалася лірычнай і амаль дакладна гістарычнай, арганізатары запрасілі да ўдзелу *Relikt*: музыкі выканаюць народныя песні з розных мясцін Беларусі, творы на словы класікаў беларускай літаратуры Яна Баршчэўскага і Якуба Коласа. Яшчэ больш каштоўным выступленне стане з-за таго, што гурт вырашыў зрабіць перапынак у канцэртнай дзейнасці, каб скончыць працу над новым альбомам.

Кожны альбом гурта ўнікальны: напрыклад, у «Лекавыя травы» ўвайшлі народныя песні з розных куткоў Палесся і Беларусі наогул, дыск атрымаў шмат добрых водгукаў ад слухачоў і крытыкаў, стаў альбомам года і нават быў адзначаны амерыканскім тэлебачаннем. Сёння музыкі адзначаюць, што нарыхтавалі дастаткова ідэй для стварэння новай студыйнай кружэлкі, якая стане шостаю у дыскаграфіі гурта. Выканаўцы ўжо паспелі запісаць першыя дэма і вызначыліся з канцэпцыяй альбома.

Дзеля гэтага вялікіх сольных канцэртаў *Relikt* не будзе даваць да выніку. На апошнім перад «творчым адпачынкам» канцэрце ў клубе «Графіці» абяцаюць палескі шаманізм, аўтэнтны драйв і таямнічы беларускі космас...

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

ПРАВА НА КНИГУ

Першая канстытуцыя на старабеларускай мове: Статут ВКЛ 1588 года прадстаўлены ў Мінску

Выстаўка «Нацыя кніг. Статут 1588 і старадрукі», прысвечаная 500-годдзю беларускага кнігадрукавання і 5-годдзю вяртання аднаго з асобнікаў Статута Вялікага Княства Літоўскага, адкрылася ў Дзяржаўным Музеі гісторыі беларускай літаратуры пры падтрымцы Музея гісторыі Магілёва і Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

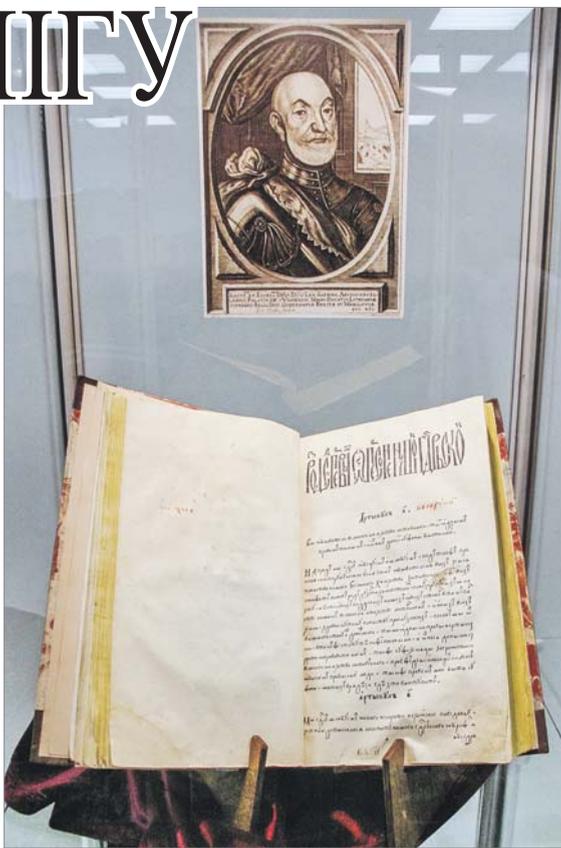
Марк Кодзенеў прэзентуе самаробны друкарскі станок.

Аснова экспазіцыі — асобнік трэцяга статута Вялікага Княства Літоўскага, які быў упершыню надрукаваны на старабеларускай мове ў 1588 годзе ў віленскай друкарні Мамонічаў пад наглядом падканцлера Сапегі. Гэта ўнікальны ўзор тагачаснага дзяржаўнага (канстытуцыйнага) права, нормы якога былі распацаваны на тэрыторыі ВКЛ раней за аналагічныя заканадаўчыя дакументы многіх еўрапейскіх дзяржаў. Статут 1588 года, які складаецца з 14 раздзелаў і 488 артыкулаў, адлюстраваны падзел улады на заканадаўчую, выканаўчую і судовую, абагульніў дзяржаўна-прававыя ідэі свайго часу.

— Гэта ўнікальны помнік беларускай, славянскай, еўрапейскай, нават сусветнай прававой культуры, —

Падчас адкрыцця выстаўкі «Нацыя кніг. Статут 1588 і старадрукі»

Статут ВКЛ 1588 года.

сцвярджае дырэктар Музея гісторыі Магілёва Аляксей Баццокоў. — Грошы, якія выдаткавалі на набытак статута, — нішто ў параўнанні з гістарычным значэннем самога выдання, якое сабрала ўсе законы свайго часу пад адной вокладкай. Сёння, калі мы размаўляем пра статут, нельга не звярнуць увагу на тое, што ён рэгуляваў і міжнародныя адносіны. Гэты дакумент нагадвае, што Беларусь — прававая краіна.

Асобнік, прэзентаваны на выстаўцы, надрукаваны ў Вільні паміж 1594 і 1595 гадамі. Яго шлях да мінскага гледача быў складаны: спачатку статут знаходзіўся ў прыватнага калекцыянера ў Маскве, які выставіў яго на аўкцыён. Дзякуючы дабрачыннаму збору і ахвяраванням мецэнатаў асобнік быў выкуплены і вярнуўся ў Беларусь. Зараз ён захоўваецца ў Музеі гісторыі Магілёва. Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры знайшоў параўменне з магілёўскімі калегамі і прадставіў статут на часовай выстаўцы ў Мінску ў экспазіцыі «Нацыя кніг. Статут 1588 і старадрукі». Пабацьчы ўнікальную святыню беларускага права цяпер мае кожны.

Наведвальнікі выстаўкі пазнаёмяцца не толькі з папярэднікам еўрапейскіх канстытуцый, але і са старажытнымі выданнямі з друкарняў Полацка, Нясвіжа, Гродна, Магілёва і Вільні (асобнай каштоўнасцю з'яўляюцца рэдкія асобнікі Магілёўскай кансісторскай друкарні XVIII стагоддзя з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі). Статут ВКЛ 1588 года — не адзіны экспанат, які прывезлі ў Мінск супрацоўнікі Музея гісторыі Магілёва: кнігі, прадстаўленыя з архіва музея (сярод іх — «Часоўнік» (прыкладна 1773 г.), «Дыёптра, альбо Зерцала» (1698 г.) ды іншыя), займалі асобны стэнд. Цікавым дапаўненнем да экспазіцыі стала паменшаная копія друкарскага станка часоў Скарыны, зробленая пяцікласнікам Маркам Кодзеневым.

Убачыць адзіны ў Беларусі найвышэйшы заканадаўчы акт Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага ды іншыя старадрукі можна з 1 верасня: урачыстае адкрыццё выстаўкі сімвалічна прыпала на Дзень ведаў. Да таго ж мерапрыемства распачалося разам са святкаваннем Дня пісьменства:

— Сёння мы згадваем шлях, які Беларусь прайшла за 500 год з пачатку кнігадрукавання на нашых землях, — распавёў дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Зміцер Яцкевіч. — Беларусы заўсёды былі адукаванай нацыяй, аднак зразумела, што такая значная падзея, як пачатак друкарскай дзейнасці, не магла адбыцца без удзелу розных людзей і краін.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Культурны ракурс

Для многіх мінчан Музей-сядзіба Ваньковічаў — любімае месца для сустрэч і прагулак. Завітваюць сюды аматары прыгожага і з іншых гарадоў нашай краіны, нават з замежжа. Чым вабіць гэты куток старога Мінска? Мабыць, перш за ўсё асаблівай атмасферай, якую адчуваеш ужо нават калі толькі набліжаешся да гэтага цудоўнага месца, быццам трапляеш у далёкае мінулае...

Сядзіба пабудаваная ў стылі класіцызм, і яе гісторыя цесна звязана з жыццём і творчасцю мастака Валенція Ваньковіча — самага яркага прадстаўніка беларускага мастацтва эпохі рамантызму. Творца атрымаў выдатную адукацыю ў Віленскім універсітэце і Пецябургскай акадэміі майстэрстваў. Скончыўшы навучанне, жыў у Мінску. Карціны мастака захоўваюцца ў галерэях Польшчы, Літвы ды іншых дзяржаў Еўропы. (Дарэчы, у музеі-сядзібе Ваньковічаў можна ўбачыць работы іншых беларускіх мастакоў першай паловы XIX стагоддзя.)

Мастак-рамантык Валенці Ваньковіч належаў да старажытнага шляхецкага роду герба «Ліс», прадстаўнікі якога часта займалі земскія пасады ў Менскім ваяводстве Вялікага Княства Літоўскага. Нарадзіўся ў сям'і Мельхіёра Ваньковіча і Схаластыкі Гарэцкай, сястры вядомага польскага паэта Антонія Гарэцкага. Бацька Мельхіёр валодаў маёнткам Малая Сляпянка (цяпер аднайменны раён нашай сталіцы) і маёнткам Калюжыцы ў Ігуменскім павеце, займаў пасады ігуменскага павятовага судзі і старшыні II дэпартаменту Галоўнага суда Мінскай губерні.

Гарадскі дом Валенція Ваньковіча — не толькі помнік палацава-сядзібнай архітэктуры канца XVIII стагоддзя, але і мемарыяльны аб'ект гісторыі нашай культуры. Сюды завіталі Ян Дамель, Станіслаў Манюшка, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч — сучаснікі і сябры гаспадара. Музей адкрыў ў 2000 годзе да 200-годдзя з дня нараджэння Валенція Ваньковіча, які вядомы як аўтар карцін «Подзвіг маладога кіеўляніна пры аблозе Кіева печанегамі ў 968 годзе», «Мадонна з немаўлём», партрэтаў Аляксандра Пушкіна, Адама Міцкевіча ды інш. Найбольшую славу мастаку прынесла карціна «Міцкевіч на скале Аюдаг».

Вольга ПАШКЕВІЧ

Да ўвагі чытачоў! «ЛіМ» працягвае конкурс «Культурны ракурс». Умовы творчага спаборніцтва змешчаны ў № 2 нашай газеты. Чакаем цікавых і крэатыўных фотаздымкаў з арыгінальным тлумачэннем.

ЛіМ Выходзіць з 1932 года
16+
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»
Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таяцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крайдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zvyazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03
адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
адзел «Кніжны свет» — 292-56-53
бухгалтэрыя — 287-18-14
Тэл./факс — 292-20-51

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
А. В. Бізункова

Камп'ютарны набор:
А. І. Грамыка
Стыльрэдактар:
Н. А. Святлова
Нумар падпісаны ў друк
7.09.2017 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1543.

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэк 220013
Заказ — 3366
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Пры перадруку просьба спасылца на «ЛіМ». Рукалісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэзэнзуюцца. Аўтары паведамляюць прозвішча, імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, месца працы, адрас з індэксам. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.

© Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2017
© ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», 2017
© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"», 2017

